

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

”Vi vet ju inte vad de kristna egentligen tror på.”

En studie om elevers syn på sin undervisning om kristendom i religionskunskap.

”We don’t actually know what the Christians believe in.”

A study of students views of their teaching about Christianity in Religious Education.

Johanna Petré

Termin: HT 2013

Kurs: RKS310 Religionsvetenskap för blivande lärare
fördjupningskurs, interdisciplinär uppsats 15 hp

Nivå: Kandidat.

Handledare: Wilhelm Kardemark

Examinator: Bo Claesson

Abstract: Johanna Petrés, a prospective teacher of religion, has examined how a couple of students view Christianity as it is presented in a Religious Education classroom. Furthermore, how this image matches their experience of Christianity outside of school. The key questions of this essay are:

- How do the students generally describe Christianity and what it means to be a Christian based on the image they have acquired from outside of school, or from Christian friends, confirmation or their own faith?
- How do the students describe Christianity according to what they learn in Religious education at school?
- What potential differences do the students perceive between the image of Christianity conveyed by the school and the image they have of Christianity from outside of school? Does the school's teaching influence the credibility and interest in Christianity?

The questions have been discussed in focus group interviews, in which the students way of reasoning and talking about religious matters were analysed based on previous research. References used in the analysis includes research on topics such as science of religious history, religion in multicultural and postcolonial rooms, secularism and discourse analysis have.

The result showed that the majority of the students were satisfied with their education despite the fact that it mainly consisted of only basic facts about the religions. Depending on whether a student was a believer or not, they would express themselves in different ways about this matter. The believers had more negative criticism of the education and argued that it did not portrait a correct image of what Christianity is about. The students who took part in the interviews also gave suggestions on how religious education can be improved. One example was letting believers give their personal testimonies and share some experiences with the class, about their faith. With suggestion of further research the essays ends with the following quote: "Our modern society is characterized by its diversity. Therefore it is important to acquire knowledge about different philosophies and religions in order to create mutual understanding within our society". With this said she think it is of great importance that the subject religious education at school ought to provide the students with fair and accurate teachings of the different religions and philosophies.

Keywords: religion, education, religious students, Christianity

INNEHÅLL

Inledning	4
Syfte och frågeställning	6
Utgångspunkter	8
Historisk överblick.....	8
Svensk forskning.....	10
Engelsk forskning	12
Teoretiska utgångspunkter	12
Metod	15
Metod för insamling av material.....	15
Metod för analys	18
Tidigare forskning.....	24
Elevernas tal om kristendom – resultat och analys.....	28
Slutdiskussion	42
Sammanfattning	47
Litteratur och andra källor	49
Böcker	49
Artiklar och hemsidor	50
Bilaga – Intervjuguide.....	52

INLEDNING

Sverige är ett land med kristna traditioner och högtider samt en historia som till stor del har präglats av kristendom. Alla som bor eller kommer på besök i Sverige påverkas av denna religion på ett eller annat sätt. I den svenska skolan får elever från lågstadiet upp till gymnasiet undervisning i kristendom och de andra världsreligionerna. För många kanske det är den enda kontakt och kunskap de får med kristendom, men för andra spelar den bild de får av kristendom utanför skolan större roll. Religionskunskapsundervisningen i den svenska skolan ska vara okonfessionell och ska skapa en grund för ökad förståelse om varje religion. I det svenska samhället förekommer kristendom på flera olika sätt. Även om antalet minskar år för år, konfirmerar sig ungefär 40 % av alla 14-åringar i Svenska kyrkan och trots att Sverige är ett av världens mest sekulära länder finns det många som bekänner sig som troende kristna.¹ En fråga man kan ställa sig är om religionskunskapsundervisningen i den svenska skolan ger en rättvis bild av levd kristendom.

Dan Moulin beskriver i en av sina artiklar en studie som gjorts om religionskunskapsundervisning i England. Där tar han upp att det fanns en viss kritik mot undervisningen och att det var flera, fram för allt troende, elever som menade att den inte gav en rättvis bild av religionerna. Han beskrev också att dessa elever ofrivilligt fick representera sin religion inför klassen genom frågor lärarna ställde.² Först efter att ha läst denna artikel blev jag på allvar intresserad av att göra en liknande undersökning på en skola här i Sverige. Att de troende eleverna upplevde att undervisningen i skolan inte stämde överens med deras egen tro blev tydligt i hans artikel och det känner jag igen från min egen skolgång, men också under de tillfällen jag har varit ute som lärare på olika skolor i Göteborgsområdet. Att detta perspektiv var ett av resultaten i den undersökningen fångade mitt intresse och eftersom jag själv undervisar i religionskunskap kändes det angeläget att ta vid där Moulin slutade och bidra till forskningen genom en likartad studie i Sverige.³

¹ Döpta, konfirmerade, vigda och begravda enligt Svenska kyrkans ordning år 1970-2012, <https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562>, Hämtat 2013-11-24

² Moulin, Dan, "Giving voice to 'the silent minority': the experience of religious students in secondary school religious education lessons" i *British Journal of Religious Education*, 33:3. 2011.

³ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.), *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012. s. 20-21.

En annan artikel som fångade mitt intresse och motiverade mig till att skriva om detta ämne publicerades i Dagens Nyheter i augusti 2013. Där beskrevs en amerikansk undersökning som visade att

Ju högre intelligens ett barn har, desto sannolikare är det att barnet vänder religion ryggen, redan i tidig ålder. Det är även mindre sannolikt att äldre personer med en intelligensnivå över genomsnittet är troende, enligt undersökningen.⁴

Denna artikel ledde till starka reaktioner och framför allt från troende människor som kände sig kränkta av media som delvis beskrev att den här undersökningen bevisade att troende människor var ointelligenta. Det fanns även personer som tyckte det var bra att deras föreställningar äntligen fick stöd från forskningen, nämligen uppfattningar om att människor som är troende också är mindre intelligenta.⁵ Man kan se denna händelse som en indikation på att det kan finnas ett klimat i Sverige där naturvetenskap, humanism och ateism värderas högre än religioner och andra livsåskådningar som innefattar en tro på en högre makt än den mänskliga. Med bakgrund i detta blir det intressant att se hur elever idag ser på troende människor och religion, i denna uppsats med fokus på kristendom.

Min förhoppning är att denna uppsats kan bidra till en undervisning i religionskunskap som elever oavsett bakgrund och religiös tillhörighet kan känna sig nöjd med. Vi kommer få möta några ungdomar som berättar om hur de ser på och jämför bilden av kristendom som lyfts fram i skolans undervisning med den bild de har fått utanför skolan. I ett samhälle som alltmer präglas av mångkulturalitet är det viktigt att man skapar sig en bra förståelse för människors olika livsåskådningar. Här har skolan ett betydelsefullt uppdrag genom att undervisa på ett sätt som representativt för religionerna.

⁴ ”Studie om tro och intelligens” i *Dagens Nyheter*, 2013-08-12, <http://www.dn.se/nyheter/vetenskap/studie-om-tro-och-intelligens/>, hämtat 2013-11-29.

⁵ Egna erfarenheter från diskussioner på sociala medier och i verkligheten i samband med att denna artikel uppmärksammades i svensk media.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

I denna studie är det övergripande syftet att undersöka hur några elever ser på den bild av kristendom som presenteras i skolans religionskunskapsundervisning och hur väl den stämmer överens med deras erfarenheter av kristendom utanför skolan. Med hjälp av ett antal fokusgruppsintervjuer med elever från nionde klass kommer dessa frågeställningar att besvaras:

- Hur beskriver eleverna kristendom och vad det innebär att vara kristen utifrån den bild de har fått utanför skolan, från troende vänner, konfirmationen eller sin egen kristna tro?
- Hur beskriver eleverna religionskunskapsundervisningens bild av kristendom?
- Hur upplever de eventuella skillnader mellan skolans undervisning och den bild de får av kristendom utanför skolan? Påverkar det undervisningens trovärdighet och intresset för kristendom?

Den första frågeställningen besvaras utifrån att eleverna får reflektera över hur de tror att vardagslivet ser ut för en troende kristen och om det skiljer sig från de som inte är troende. Dessutom delar de sina tankar om varför man är kristen. Den andra frågeställningen behandlar vilka delar inom kristendom som deras lärare tar upp i undervisningen. Till slut ska dessa två bilder jämföras och mynna ut i en diskussion om hur undervisningen om kristendom i religionskunskap kan utvecklas och förbättras.

Att definiera begreppet *kristen* är väldigt svårt eftersom nästan alla har olika uppfattning om vad det innebär att vara kristen. De intervjuade eleverna lägger också olika betydelser i begreppet *kristen* men deras tal om kristendom och kristna människor ger en hint om vad de menar. En bedömning som gjordes var att det är tillräckligt för den här studien och att begreppet inte behöver definieras ytterligare. Alla intervjuade elever går i nian och har haft undervisning om kristendom tidigare och har därmed en viss förförståelse inom ämnet. Några elever har dessutom konfirmerat sig. Eftersom många elever använder sig av ett talspråk som inte lämpar sig för ordagrann transkribering kommer det att föras en diskussion kring språkets betydelse för analysen.

Som religionslärare vill man undervisa så att religioner beskrivs på ett trovärdigt sätt, som täcker in helheten men som också visar på variationen som finns inom varje religion. Det är

lättare sagt än gjort och den bredd som finns inom varje religion gör det inte enklare. Denna studie ger en inblick i hur elever själva kan tänka om sin kristendomsundervisning och förhoppningsvis kan det leda till diskussioner lärare emellan för att främja fortsatt utveckling av undervisningen om kristendom men också andra religioner. Denna studie kan även hjälpa intresserade elever att få en djupare förståelse för utmaningen att undervisa i religionskunskap och att den kunskap de har med sig från skolan inte alltid kan visa på hela bredden inom varje religion.

UTGÅNGSPUNKTER

Denna studie tar avstamp i några teoretiska utgångspunkter som kommer att lyftas upp här nedan. Först kommer en historisk överblick över kristendom i Sverige och religionskunskapsämnet i skolan. Svensk forskning om elevers tal och religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet tas upp. Därefter lyfts också fram engelsk forskning som ytterligare kan nyansera och problematisera bilden av religionskunskapsundervisningen. Slutligen diskuteras de teoretiska utgångspunkterna för denna uppsats.

HISTORISK ÖVERBLICK

År 2000 skildes Svenska kyrkan från staten och därmed skedde ett uppbrott från det som ibland kallas den Skandinaviska modellen med "starka folkkyrkor med nära koppling till statsmakten och med ett brett men passivt folkligt stöd".⁶ Denna händelse tillsammans med frågor gällande den ökande pluralismen i samhället på grund av invandring och religionsfrihet ledde till stora förändringar i det svenska samhället. Det kom även att prägla skolan och det ämnet som idag heter religionskunskap. Eftersom det kommer att diskuteras hur undervisningen i kristendom ser ut och uppfattas, enligt elever idag, ges här en snabb överblick över religionskunskapens historia.

De första svenska skolorna drevs av kloster och de ämnen som undervisades var kristendom och latin. Skolordningarna avlöste varandra och först 1842 bestämdes att alla barn skulle få en grundläggande utbildning. Religionsundervisningen ansågs vara skolans viktigaste ämne och den skulle "föra in eleverna i kyrkans tro och liv".⁷ Detta ämne tog stor del av skoldagen och även elevernas fritid i anspråk vilket är förståeligt eftersom eleverna exempelvis skulle kunna läsa katekesen utantill. Det kristna livet var en självklar del av skolvardagen då varje dag började och avslutades med bön och på söndagarna höll lärarna predikoförhör med eleverna efter gudstjänsten där alla deltog. Att skolan var så präglad av kristendom ses antagligen som väldigt

⁶ Alwall, Jonas, "Vart tog religionsfrihetens vägen?" i *Religion, skole og kulturel integration i Danmark og Sverige*, Andersen, Peter B., Dahlgren, Curt, Johannesson, Steffen & Otterbeck, Jonas (red.), 2006, København: Museum Tusulanums Forlag/Københavns universitet, s. 61.

⁷ Larsson, Rune, "Religionsundervisningen i svensk skola – en historisk exposé" i *Religion, skole og kulturel integration i Danmark og Sverige*, Andersen, Peter B., Dahlgren, Curt, Johannesson, Steffen & Otterbeck, Jonas (red.), 2006, København: Museum Tusulanums Forlag/Københavns universitet, s. 116.

främmande idag, men då var samhällets och kyrkans intresse detsamma och man skiljde inte dessa åt.⁸

1905 års lärostadga innebar en stor förändring i skolan och den tog ett stort steg från den tidigare skolans konfessionalitet. Kristendomsundervisningen fokuserade nu mera på att vara historisk, etisk och odogmatisk. Detta underlättade för elever med olika bakgrund att delta i undervisningen. Bakom dessa förändringar låg hos vissa en längtan om en skola för alla. Dock stötte de på stark kritik, främst från olika kyrkliga inriktningar som menade att kristendomsundervisningen skulle vara mer bibelenig.

I och med religionsfrihetslagen 1951 upphörde alla krav på att lärarna skulle tillhöra Svenska kyrkan. Det tidigare uppdraget att ge eleverna en religiös uppfostran byttes nu ut till en allmän medborgerlig bildning.⁹ Skolan skulle tillsammans med hemmet "fostra de unga till självständiga och ansvarskännande människor och samhällsmedborgare".¹⁰ Även undervisning om andra religioner än kristendom lades till i kursplanen. Kraven på skolan skräpades och det märktes allt tydligare att det var staten som nu styrde skolan. I Lgr 62 pointerades det att religionsundervisningen skulle vara objektiv och i Lgy 65 ändrades ämnets namn till religionskunskap.¹¹

I och med Lgr 69 infördes namnet religionskunskap även på grundskolan och ämnet fick en inriktning som fokuserade på allmänmänskliga problem och livsåskådningar. I stället för att se olikheter försökte man se likheter mellan de olika religionerna och sätt att se på livet. Dessa tankar ledde till att inslag som etik fick en betydande roll. Att religionskunskapen alltmer fick ta sin utgångspunkt i elevernas livsfrågor väckte en del problem. För samtidigt som det var viktigt att se till elevernas behov och intressen var samhällets intresse också att alla elever skulle få en likvärdig utbildning med vissa gemensamma grundläggande värderingar.¹²

"Skola för bildning" blev ett centralt uttryck som skolkommissionen lyfte fram 1992. Skolan hade inte bara ett uppdrag att fostra utan också att ge förutsättning för elevernas bildning. I en skola så inriktad på kunskap blev denna fråga inte helt enkel. Hur skulle man mäta bildning? Frågan om skolans värdegrund och balansen mellan att det både var kristen och humanistisk väckte också stor uppmärksamhet. De här resonemangen ledde fram till att en gammal dröm om

⁸ Larsson, 2006, s. 114-118.

⁹ Larsson, 2006, s. 118-125.

¹⁰ Larsson, 2006, s. 126.

¹¹ Larsson, 2006, s. 125-129.

¹² Larsson, 2006, s. 130-134.

en gemensam läroplan för alla skolformer, även förskolan, förverkligades. 1994 års läroplan fastställdes av riksdagen och det var regeringen som fastställde kursplanerna för grundskolan. År 2000 kom reviderade kursplaner för religionskunskap och de för grundskolan beskrevs på följande sätt:¹³

“Religionskunskap bidrar till att utveckla förmågan att förstå och reflektera över sig själv, sitt liv och sin omgivning och utveckla en beredskap att agera ansvarsfullt. Att bearbeta existentiella frågor och trosfrågor och betrakta tillvaron utifrån ett etiskt perspektiv ingår i en personlig utvecklingsprocess/.../

Ett syfte med religionskunskap är att finna en öppen diskussion om frågor som rör tro och livsåskådning /.../. Ämnet bidrar till förståelse av traditioner och kulturer och ger därmed grund för att bemöta främlingsfientlighet samt utvecklar elevernas känsla för tolerans.”¹⁴

Numera kan man se ett ökat intresse för religion, andlighet och existentiella frågor i samhället. Detta tar sig i uttryck genom att allt fler blir intresserade av, och vill ha mer kunskap om, andra religioner och kulturer nu när Sverige blir mer och mer mångkulturellt. Det skapas ett större behov av mer kunskap och förståelse för olika kulturer.¹⁵ I läroplanerna som trädde i kraft 2011 har kristendom fått en tydligare särställning igen genom formuleringen “[...]kristendomen, andra religioner och livsåskådningar[...]” men även ett ökat fokus på hur religioner ser på frågor som rör kön, jämställdhet, sexualitet och relationer har tillkommit.¹⁶ I övrigt liknar läroplanen från 2011 den från 2008 i mångt och mycket.¹⁷ Den finns även andra förändringar, men inte några som har en större betydelse att ta upp i samband med denna uppsats.

SVENSK FORSKNING

Kerstin von Brömssen har i sin avhandling *Tolkningar, förhandlingar och tystnader* studerat elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet. Det övergripande syftet med Brömssens avhandling är att “utforska elevers diskursiva konstruktioner av sin egen och

¹³ Larsson, 2006, 134-136.

¹⁴ Larsson, 2006, s. 136.

¹⁵ Larsson, 2006, s. 137.

¹⁶ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/religionskunskap>, hämtat 2013-10-21.

¹⁷ Skolverket, *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*, 2008, Västerås, s. 82-86.

andras religion”.¹⁸ Avhandlingen är fokuserad på hur elva elever i en multietnisk förort pratar om religion, etnicitet och den mångkulturella skolan de går på. Brömssen använde sig av samtalsintervjuer med utvalda elever och hon påpekar att dessa elevers svar inte kan vara representativa för alla elever, men det är inte heller hennes avsikt eftersom studiens syfte är att “utforska sociala konstruktioner och reproduktioner av olika fenomen”.¹⁹ I intervjuerna med dessa elever talade de etniskt svenska eleverna i termer som “vi” och “dem”. “Vi” stod då för svenskar som inte tillhör någon religion och “dem” stod ofta för elever med utländsk bakgrund som var religiösa. De elever med annan etnisk bakgrund än svensk uttryckte sig som att de svenska eleverna tillhörde kristendom och de tyckte att det var en främmande tanke på att de inte skulle tillhöra någon religion alls. För dem kopplades religion starkt ihop med tradition och kultur och var därför svårt att särskilja från själva tron. De etniskt svenska eleverna befinner sig i större grad inom en sekulariserad och materialistisk tolkningsram än de eleverna med annan etnisk bakgrund än svensk och det blev tydligt i deras tal om religion. Till skillnad från de elever med annan etnisk bakgrund än svensk uttryckte de etniskt svenska eleverna en tydlig skillnad mellan kultur och religion.²⁰

Det är inte självklart vad begreppet sekularisering betyder och frågan är om det är användbart. På en makronivå kan man se att Sverige har genomgått och fortsatt genomgår en sekularisering genom att religionens inflytande har minskat i institutionella sammanhang. Det personliga förhållningssättet till religion hos varje individ är dock en annan fråga. I Brömssens samtal med eleverna var det tydligt att de etniskt svenska eleverna positionerade sig mot uppfattningar om att det skulle finnas något övernaturligt som en Gud. De associerade en sådan livsåskådning med enfald, låg trovärdighet och brist på frihet.²¹ Dock behövde inte elevernas egen positionering inom ett visst religiöst system innebära särskilt djupa teoretiska kunskaper inom sin egen religion. Det handlade snarare om att se världen utifrån ett speciellt perspektiv.²² Brömssen konstaterar också att de här ungdomarnas syn på religion och sin egen anknytning till dessa beror i stor grad på i vilken social kontext och med vilka traditioner de är uppvuxna.²³

¹⁸ Brömssen, Kerstin von, *Tolknings, förhandlingar och tystnader: elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Diss. Göteborg : Univ., 2003, Göteborg, s.2.

¹⁹ Brömssen, 2003, s. 295.

²⁰ Brömssen, 2003, s. 307-308.

²¹ Brömssen, 2003, s. 321.

²² Brömssen, 2003, s. 309.

²³ Brömssen, 2003, s. 312.

ENGELSK FORSKNING

Den engelska religionskunskapsundervisningen har fått kritik för att likna sekulär humanism snarare än undervisning om religion. Andra har påpekat att bilden av religioner är alldeles för enkel, missvisande och stereotyp. Dan Moulin har gjort en studie där han lyfter fram de religiösa eleverna med en förhoppning att få se deras syn på vad de tycker om sin religionskunskapsundervisning.²⁴ De intervjuade eleverna uttryckte att deras undervisning inte stämde överens med deras egen syn på den religion de tillhörde. Läraren fick det att låta som att alla kristna var likadana och dessutom att bilden av kristendom var stel, tråkig, gammaldags och full med regler. De religiösa eleverna beskrev det som att de andra eleverna i klassen tappade respekten för dem och deras religion. Även om de flesta uttryckte stark kritik mot undervisningen lyfte några elever fram vikten av att undervisa de grundläggande fakta som finns inom varje religion. De menade att denna överblick av religionen var nödvändigt för att förstå olika religioner. De var också överens om att religionskunskapsundervisningen som skolämne var viktigt för att motverka fördomar och öka förståelsen mellan människor från olika kulturer.²⁵ En annan synpunkt som lyftes fram i denna studie var att några elever upplevde att de var tvungna att representera sin religion i klassrummet. Läraren kunde ställa direkta frågor till dem för att de skulle svara på hur de upplevde sin religion och om de hade några religiösa erfarenheter. Detta fick inte bara positiva reaktioner eftersom vissa elever inte ville visa sin religion öppet av rädsla av att ses som mindre intelligenta eller bli mobbade.

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Sekularisering är inget entydigt begrepp. Den sekulariseringsteori som många religionssociologer har försvarat innebär att fler och fler "institutioner drar sig undan religionens inflytande" och på så sätt blir den roll som religion spelar i samhället alltmer begränsad.²⁶ Detta kan inte direkt översättas till att fler enskilda individer blir ateister utan snarare menar några teoretiker att "en konsekvens av samhällelig sekularisering kan vara att det uppstår en marknad för individuella religiösa, andliga eller livsåskådningsmässiga behov".²⁷ Idag är det fler som

²⁴ Moulin, 2011, s. 314.

²⁵ Moulin, 2011, s. 316-320.

²⁶ Geels, Antoon, Wikström, Owe, De Marinis, Valerie, Hermanson, Jan & Junus, Petra, *Den religiösa människan: en introduktion till religionspsykologin*, 3., [uppdaterade och omarb.] utg., Natur & kultur, Stockholm, 2012, s. 380.

²⁷ Geels & Wikström, et. al. 2012, s. 381.

kallar sig andliga snarare än religiösa och vad de ofta menar med det är att de har konstruerat sin egen religiositet med inslag från många olika religioner och religiösa traditioner.²⁸ Det viktigaste är inte att passa in under de stora traditionella religionerna utan att det känns bra och rätt för en själv.²⁹ Samtidigt har det alltid funnits människor med stor religiös bredd både inom och utanför världsreligionerna och även om allt fler människor lämnar de institutionella religionerna kan man se ett ökande intresse för religiösa och andliga livsfrågor.³⁰

Ända sen upplysningen har många tänkare i enlighet med exempelvis Nietzsche, Marx och Freud förutspått att religiositeten hos människor och religionernas inflytande i världen kommer att dö ut i och med sekulariseringens framfart.³¹ Till en början såg det ut som de hade rätt och att sekulariseringstesen gällde. Det finns många meningar om vad sekulariseringstesens egentligen innebär, men kortfattat kan man säga att "ju mer ett samhälle moderniseras och upplyses, desto mer tilltar den objektiva såväl som den subjektiva sekulariseringen"³² och som nämnts tidigare att "religionens inflytande över samhällets institutioner såväl som över dess medlemmars medvetande minskar successivt."³³ Det visade sig dock att Nietzsche, enligt allt fler människor, skulle ha fel med sitt berömda påstående "Gud är död".³⁴ I och med flera omskakande händelser visade det sig att religionen fortfarande spelar en stor roll i samhället och även påverkar enskilda människors liv. Ett exempel på en sådan händelse är de islamistiska terrorattentaten mot USA 2001.³⁵

Antoon Geels och Owe Wikström beskriver just detta när de säger att nutidsmänniskan saknar meningen med livet eftersom den värld vi lever i är oberäknelig och fylld av konflikter. Den kan inte ge en människan en känsla av sammanhang och kontinuitet vilket resulterar i att vi förlorar fotfästet. När vi för hundra år sedan levde i ett samhälle där kristendom hade tolkningsföreträde existerade inte detta problem på samma sätt. Då inrättade man sig under en i stort sett enhetlig livssyn och alla visste sin plats. I vårt pluralistiska samhälle idag finns det ett "andligt

²⁸ Geels & Wikström, et. al. 2012, s. 380-382.

²⁹ Med de stora traditionella religionerna avses Kristendom, Islam, Judendom, Hinduism och Buddhism. Geels & Wikström, et. al. 2012, s. 387.

³⁰ Geels & Wikström, et. al. 2012, s. 380-382.

³¹ Andersson, Daniel & Sander, Åke (red.), *Det mångreligiösa Sverige: ett landskap i förändring*, 2:a uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009, s. 71.

³² Andersson & Sander, 2009, s. 71.

³³ Andersson & Sander, 2009, s. 71.

³⁴ http://sv.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Nietzsche, hämtat 2013-11-26.

³⁵ Andersson & Sander, 2009, s. 72-73.

smörgåsbord” av livsåskådningar som man kan välja mellan.³⁶ Schematiskt kan man beskriva två motsatta strategier som människan använder sig av när hon ska förhålla sig till denna fragmentiserade värld vi lever i. Antingen söker hon efter en fungerande livssyn som innebär ett ständigt sökande eller så vill hon ha raka och klara besked och menar att ett sökande är onödigt eftersom man redan har funnit svaren. Man ska dock akta sig för att dra de här ytterligheterna för långt eftersom det förekommer alla möjliga kombinationer av dessa två.³⁷

När begreppet sekularisering används i denna uppsats syftar det på den tolkningen som säger att religionens inflytande har minskat över samhällets institutioner och att den allmänna uppfattningen bland folk är att det är en minoritet av den svenska befolkningen som är religiös. Sekulariseringsbegreppet och dess teori är intressant för undersökningen i denna uppsats eftersom de allra flesta eleverna är uppväxta i ett Sverige som mångt och mycket är präglad av sekularisering. Eleverna reflekterade dessutom själva över vilken betydelse det hade för deras syn på kristendom.

³⁶ Geels & Wikström, et. al. 2012, s. 387.

³⁷ Geels & Wikström, et. al. 2012, s. 382-383.

METOD

Den övergripande metoden för hela denna uppsats är att genom att utgå från tidigare forskning och valda teorier har elevernas intervjuvar presenterats och analyserat. Detta lade grund till den slutdiskussion som avslutar denna uppsats. Uppsatsens metoddel är uppdelad i två delar. Först kommer en beskrivning om insamlandet av materialet från fältet gick till och den andra delen handlar om hur analysen av detta material är upplagd.

METOD FÖR INSAMLING AV MATERIAL

Det finns delade åsikter om intervjuer som forskningsmetod. De finns de som tycker att det är naivt och brist på insikt om man använder sig av intervjuer, medan andra menar att det är en grundläggande och bra empirisk metod.³⁸ I sin avhandling *Tolkningar, förhandlingar och tystnader* beskriver Brömssen att hon ser intervjuerna som ett socialt möte där både intervjuaren och den som blir intervjuad genom samtal och interaktion med varandra tillsammans producerar kunskap. Dock problematiserar hon även metoden genom att ta upp att det var en ojämnlik situation eftersom hon var betydligt äldre än eleverna och kom från ett annat sammanhang. Därför fanns det automatiskt en maktasymmetri.³⁹ Som snart utbildad religionslärare med god kunskap inom ämnet kristendom och goda erfarenheter av att samtala med ungdomar menar jag att jag, liksom Brömssen, har en fördel som gynnade intervjuerna på ett positivt sätt.⁴⁰ Jag är dock medvetenheten om att just denna aspekt kan tillföra problem, exempelvis att det kan vara svårt att analysera intervjuerna tillräckligt objektivt.

En fokusgruppsintervju innebär "(i) att gruppen är sammansatt för ett särskilt syfte; (ii) att samtalet är fokuserat kring ett givet tema; och (iii) att det finns en särskilt utsedd samtalsledare som intar en styrande roll."⁴¹ Eftersom dessa punkter stämmer bra överens med det sätt som det var tänkt att denna undersökning skulle genomföras på valdes användningen av just fokusgrupper. I en sådan grupp får deltagarna möjlighet att diskutera med varandra och tillsammans vrida och vända på samtalsfrågorna. Till skillnad från en enskild samtalsintervju hinner man i en fokusgruppsintervju med färre teman, men å andra sidan kan man få en bredare

³⁸ Brömssen, 2003, s. 105.

³⁹ Brömssen, 2003, s. 107.

⁴⁰ Brömssen, 2003, s. 296.

⁴¹ Esaiasson, et al. 2012, s. 318.

belysning på de ämnen som diskuteras.⁴² En risk med gruppintervjuer är att elever påverkas av varandras åsikter på det viset att de inte vågar uttrycka sina egna uppfattningar och dessutom kan det finnas givna roller och hierarkier i klassen som kan vara svåra att frånga.⁴³ Min uppfattning var dock att de kände sig trygga med varandra efter att ha gått snart tre år i samma klass och därför gjordes bedömningen att dessa riskfaktorer inte kommer att spela någon väsentlig roll för resultaten och analysen i denna uppsats.

Fokusgruppsintervjuerna genomfördes i två klasser årskurs nio på en skola i Göteborgsområdet. Båda dessa klasser har jag träffat tidigare och undervisat under tidigare VFU-perioder. Eleverna är alltså vana vid min närvaro och förhoppningen är att det bidrog till att de kunde känna sig avslappnade under samtalsintervjuerna. Helst ska inte det spela någon roll vem som intervjuar eleverna, eftersom man vill att en annan person ska kunna ställa samma frågor och få liknande svar.⁴⁴ Uppgiften som intervjuare är att uppträda på ett sätt som skapar förtroende. Eftersom syftet var att ta reda på hur eleverna resonerar kring sin undervisning i kristendom var det viktigt att de kände sig trygga för att det skulle bli ett bra samtal.⁴⁵

Det genomfördes sex fokusgrupper och totalt 31 av 47 elever ställde upp. Åtta av dem är killar och är 23 tjejer. Den ojämna könsfördelningen beror dels på att det går fler tjejer än killar i dessa klasser och dels på att det några veckor tidigare hade gjorts en undersökning med bara killarna på skolan. Därför var det några av killarna som avstod att delta den här gången. En annan bidragande orsak kan vara att ämnesvalet tilltalade fler tjejer.⁴⁶ Att några elever inte kom till intervjutillfällena hade sin förklaring i att de var frånvarande, ångrade sig, glömde bort tiden och att några av tillfällena var lagda på morgonen före skoltid. Urvalet motiveras med att antalet fokusgrupper kändes lagom för den tidsram som denna C-uppsats ska rymmas inom.⁴⁷ Inga generella slutsatser kan dras av vad de här eleverna säger, men det kan ge en bild av hur en grupp elever i årskurs nio kan tala om sin undervisning i kristendom. Samtidigt skulle antagligen inte så många fler intervjuer ge något annat resultat eftersom det snart skulle uppstå en teoretisk mättnad

⁴² Esaiasson, et al. 2012, s. 319.

⁴³ Esaiasson, et al. 2012, s. 323.

⁴⁴ Esaiasson, et al. 2012, s. 25.

⁴⁵ Esaiasson, et al. 2012, s. 267-268.

⁴⁶ Esaiasson, et al. 2012, s. 260.

⁴⁷ Esaiasson, et al. 2012, s. 322.

då oftast inga nya svar dyker upp. Därför kan det räcka att intervjua ett mindre antal elever för att kunna göra intressanta analyser.⁴⁸

Två veckor före intervjuerna skulle genomföras besöktes klasserna och det informerades om upplägget och att det var frivilligt och anonymt att delta. Det klargjordes också att när eleverna citeras i denna uppsats används andra namn än deras egna.⁴⁹ De som var under femton år fick, enligt forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, med sig intyg hem för att deras vårdandshavare att skriva under för att de skulle få delta.⁵⁰ Före dessa fokusgrupper genomfördes skrev jag ner min förförståelse inom ämnet och kompletterade denna med tidigare forskning för att kunna se om dessa intervjuer tillförde något nytt.⁵¹

Varje fokusgruppsintervju började med att eleverna fick fylla i en enkät om deras sociala förhållanden för att man sedan kunna få en övergripande bild av elevernas bakgrund och levnadsförhållanden. 30 % av eleverna har föräldrar som är inte är födda i Sverige och det är tre elever som själva är födda i ett annat land. Större delen av elevernas föräldrar har högskole- eller universitetsutbildning. Av de intervjuade eleverna har knappt 40 % konfirmerat sig och 19 svarade att de inte är troende, nio att de är troende kristna, två muslimer och en som inte vet.

Efter enkäten fick de några minuter att skriva ner sina första associationer kring kristendom. Det hjälpte dem att få igång tankarna och hinna reflektera kort över deras egen ställning före interaktionen med de andra eleverna började. Under fokusgrupperna spelades intervjuerna in samtidigt som det fördes anteckningar över det som kan vara svårt att uppfatta från en ljudupptagning, exempelvis stämningen i gruppen, elevernas rörelser och interaktionen eleverna emellan.⁵²

När eleverna hade skrivit ner sina tankar fick de i tur och ordning dela med sig av vad de skrivit. Utifrån vad de lyfte och intervjuguiden försökte jag få igång en diskussion.⁵³ I vissa grupper nappade de direkt och min roll som intervjuare blev nästan obetydlig, vilket är önskvärt i en fokusgrupp.⁵⁴ I andra grupper ställdes mer direkta frågor för att få fram några svar överhuvud taget. Diskussionerna tog mellan tjugo och fyrtio minuter och avslutades med att fråga dem om de ville tillägga något. När alla fokusgrupper var genomförda lyssnades alla inspelningar igenom

⁴⁸ Esaiasson, et al. 2012, s. 259.

⁴⁹ Esaiasson et. al, 2012, s. 257.

⁵⁰ <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, hämtat 2013-10-18.

⁵¹ Esaiasson, et al. 2012, s. 257.

⁵² Esaiasson, et al, 2012, s. 268.

⁵³ Se bilaga – Intervjuguide.

⁵⁴ Esaiasson, et al. 2012, s. 319.

och de delar som var intressanta och relevanta för denna uppsats transkriberades. Som tack för att de ställde upp på att bli intervjuade fick dessa två klasser varsin tårta vid ett senare tillfälle. De visste redan tidigare de skulle få tårta efter fokusgrupperna och antagligen var det en stor motivering för dem att delta i undersökningen.⁵⁵

De frågor som huvudsakligen användes från intervjuguiden och som senare kommer att analyseras är dessa:

- Hur ser vardagslivet ut för en kristen, skiljer det sig från icke-kristna?
- Varför är man kristen?
- Vilka är de centrala delarna som tas upp i er kristendomsundervisning?
- Stämmer undervisningen bra överens med verkligheten?

Frågorna fungerade som det var tänkt och eleverna förde en diskussion med många intressanta inlägg. Förutom dessa fyra frågor kom de flesta grupperna in på ett resonemang där undervisningen i de andra världsreligionerna jämfördes med den i kristendom. Det var inte med i intervjuguiden från början, men eftersom dessa diskussioner gynnade samtalet och visade sig vara intressanta för eleverna lades en punkt om detta till.⁵⁶

METOD FÖR ANALYS

När det var dags att analysera intervjuerna valdes citat och resonemang ut som var representativa för vad de flesta tyckte, men det valdes också några som stack ut från mängden för att visa mångfalden i elevernas svar. När fokusgruppsintervjuerna var genomförda och delar av dem var transkriberade blev det tydligt att ungdomarnas svar skulle behöva översättas. Deras språk är nämligen näst intill omöjligt att förstå när det ordagrant skrivs ner. Därför kommer det att föras en diskussion kring språket, dess funktion och betydelse för vår tolkning.

En samhällsforskare försöker förstå världen och de sociala aktörerna i den och detta är även avsikten i denna uppsats. Dessa försök går under det grekiska ordet *hermeneutik* som betyder utläggningskonst eller förklaringskonst.⁵⁷ Forskaren måste dock hela tiden förhålla sig till att världen redan är tolkad av de sociala aktörerna själva. Oavsett om dessa tolkningar är rätt eller felaktiga kan de vara av intresse för forskaren. Alla människor lägger en mening i ens egna

⁵⁵ Esaiasson, et al. 2012, s. 239.

⁵⁶ Se bilaga – Intervjuguide.

⁵⁷ Gilje, Nils & Grimen, Harald, *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Daidalos, Göteborg, 2004, s. 176.

handlingar och andra fenomen. Därför måste forskaren försöka förstå vad aktören vet och hur de tolkar sin verklighet för att kunna göra sin egen tolkning av denna aktörs handlingar.⁵⁸

Det finns två traditioner som beskriver hur man kan förhålla sig till de sociala aktörernas beskrivningar av sig själva. Den ena traditionen tycker att man ska bortse från dem eftersom de ofta är felaktiga och innehåller ovetenskapliga begrepp. Den andra traditionen menar att dessa beskrivningar är fundamentala och att man bör bygga sin forskning på dem. Motiveringen till det är att de sociala aktörernas handlingar får mening och identitet genom aktörernas egna uppfattningar om vad de gör. Det finns risker med båda de här traditionerna och ingen av dem är helt tillfredsställande.⁵⁹ Detta beskriver Anthony Giddens, en engelsk sociolog, som menar att samhällsvetenskaperna bygger på en *dubbel hermeneutik*:

Å ena sidan måste de [samhällsvetenskaperna] förhålla sig till en värld som redan är tolkad av de sociala aktörerna själva. Samhällsvetenskaperna kan därför inte bortse från de sociala aktörernas beskrivningar och uppfattningar av sig själva och världen. Å andra sidan ska samhällsvetenskaperna bedriva forskning och de måste rekonstruera de sociala aktörernas tolkningar inom ett samhällvetenskapligt språk med hjälp av teoretiska begrepp. Det är nämligen inte särskilt sannolikt att en forskning som bara återger de sociala aktörernas uppfattningar säger oss allt som är av intresse att veta om hur ett samhälle fungerar. Samhällsforskare måste därför också gå längre än de sociala aktörernas självuppfattningar.⁶⁰

Exempelvis kanske aktörernas beskrivningar “egentligen är ett yttryck för mer eller mindre synliga maktförhållanden i samhället”.⁶¹ Så därför blir inte frågan huruvida samhällsforskarna ska välja den ena eller andra traditionen utan snarare på vilket sätt de ska integrera de sociala aktörernas beskrivningar med samhällsvetenskapernas teorier och begrepp.⁶²

Utifrån detta resonemang kan man förstå att en av de grundläggande tankarna inom hermeneutiken är att vi alla, även samhällsforskare, förstår och tolkar världen i ljuset av vår egen förförståelse och den kontext vi och det vi ska undersöka befinner oss i. “Vi möter aldrig världen förutsättningslöst” utan saker som språk och begrepp, trosuppfattningar och föreställningar samt

⁵⁸ Gilje & Grimen, 2004, s. 179-180.

⁵⁹ Gilje & Grimen, 2004, s. 179-181.

⁶⁰ Gilje & Grimen, 2004, s. 181.

⁶¹ Gilje & Grimen, 2004, s. 181.

⁶² Gilje & Grimen, 2004, s. 183.

våra tidigare erfarenheter spelar in när vi ska tolka eller förstå något.⁶³ All forskning består av att förståelse av en viss del sätts in i en helhet och bidrar till en ny förståelse av denna helhet. Det vill säga en ständig växling mellan det fenomen vi ska undersöka och den kontext det befinner sig i och dessutom mellan vår egen förförståelse och det vi ska tolka. Att tolkningen av delen beror på hur man tolkar helheten, och att hur helheten tolkas beror på hur delarna tolkas kallas för den *hermeneutiska cirkeln*.⁶⁴

Detta är av stor relevans för denna studie eftersom det som eleverna säger ska tolkas. De beskriver sin uppfattning om kristendom, deras undervisning i religionskunskap och hur dessa båda stämmer överens. I analysen av elevernas uttalanden måste det inte bara tas i beaktande att jag går in med en förförståelse utan framför allt att eleverna har unika erfarenheter och syn på sin verklighet som påverkar deras svar. I denna studie är det elevernas beskrivningar som ska analyseras, men om det ska kunna dras några slutsatser från intervjuerna och om de ska kunna analyseras måste elevernas svar, som Giddens säger, rekonstrueras med ett samhällsvetenskapligt språk och med hjälp av teoretiska termer.

Olga Dysthe diskuterar språket utifrån ett sociokulturellt perspektiv och lyfter fram tre viktiga funktioner nämligen; att namnge fenomen, beskriva förhållandet mellan det språkliga uttrycket och det vi refererar till samt en retorisk funktion ”som handlar om hur vi använder språket för att uppnå olika syften.”⁶⁵ Man kan också se språket som en länk mellan vårt tänkande och kommunikationen med andra.⁶⁶ När eleverna intervjuades märktes det direkt att stora delar av deras tal skulle behöva tolkas. Deras språk var fyllt av ord som hade formats i deras språkliga kultur och på grund av ordens många betydelser kan det vara svårt för en utomstående att förstå vad eleverna menar.⁶⁷ Dels användes de som utfyllnadsord när de skulle komma fram till vad de ville säga, ibland syftade de på saker de tidigare hade nämnt och dels för att betyda just ordagrant vad de betyder. Exempel på ord som de använde är; ”typ”, ”så här”, ”bah”, ”asså” och ”liksom”. Dessutom kunde dessa ord ha olika värdering beroende på var i meningen de fanns och med vilket tonfall och attityd eleverna uttryckte sig.⁶⁸

⁶³ Gilje & Grimen, 2004, s. 183-190.

⁶⁴ Gilje & Grimen, 2004, s. 191.

⁶⁵ Dysthe, Olga (red.), *Dialog, samspel och lärande*, Studentlitteratur, Lund, 2003, s. 47.

⁶⁶ Dysthe, 2003, s. 49.

⁶⁷ Wellros, Seija, *Språk, kultur och social identitet*, Studentlitteratur, Lund, 1998, s. 31.

⁶⁸ Wellros, 1998, s. 27-29.

Wellros skriver om kommunikation och säger: ”[F]ör att kunna kommunicera med varandra måste man ha någorlunda gemensam uppfattning om vad de begrepp man använder i sin kommunikation innefattar.”⁶⁹ Man bör alltså ha en vana att prata med ungdomar för att kunna skilja på dessa betydelser och göra en rättvis analys. Efter att i flera år har arbetat med ungdomar och med därmed har en förståelse för hur de använder sina begrepp har jag valt att omarbeta elevernas svar och rensa bort en del av de ord som inte tillför någon mening för resultatet. Dessutom har det förts anteckningar över elevernas kroppsspråk, hållning blickar och yttre attribut så som kors eller andra religiösa symboler.⁷⁰ Så även om allt det inte kommer att skrivas ut i analysen har detta bidragit till en relativt rättvis bild. En kritik mot denna avvägning kan vara att det är svårt för mig att vara objektiv och att analysen påverkas av min tolkning av intervju svaren. Dock skulle det vara näst intill omöjligt att analysera svaren utan att först på något sätt omarbeta dem.

När det blev tydligt att tolkningen av ungdomarnas språk var en betydelsefull del i analysen lät jag mig inspireras av diskursanalys. Liksom begreppet sekularisering har även *diskurs* och *diskursanalys* många olika definitioner och kan användas i minst lika många olika sammanhang. Övergripande kan man dock förklara med att diskurs handlar om hur språket är strukturerat i olika sammanhang och hur vi följer dessa mönster. Detta är oftast inte tillräckligt för att kunna använda diskursanalys som metod och teori. Diskursanalys utgår från att “våra sätt att tala på inte neutralt avspeglar vår omvärld, våra identiteter och sociala relationer utan spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av dem” och de är användbara när man ska undersöka och analysera kommunikation i sociala sammanhang i förhållande till kulturella och samhällsliga förändringar.⁷¹

Winther Jørgensen och Phillips diskuterar kvalitativa metodologier i sin bok *Diskursanalys som teori och metod*. Där beskrivs denna metod med att de ser intervjun som en social interaktion som både informant och forskare bidrar till. Här är det viktigt med bra frågor. Det finns forskare som menar att ledande frågor är ett problem, men inom diskursanalysen ser man att dessa kan bidra till interaktionen. Dock bör man vara noga när man formulerar sina frågor och

⁶⁹ Wellros, 1998, s. 25.

⁷⁰ Wellros, 1998, s. 35-37.

⁷¹ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 7-8.

ta hänsyn till dess innehåll vid analysen av intervjun.⁷² Forskaren är ofta väl insatt i de diskurser som ska analyseras. Så även om diskursanalytikern vill distansera sig från dem är detta näst intill omöjligt eftersom hon eller han inte kan komma utanför diskursen. Dessutom är sanningen, enligt diskursanalytiker, själv en diskursiv konstruktion som därför inte kan beskrivas på ett objektivt sätt.⁷³

I analysen av den första intervjufrågan - Hur ser vardagslivet ut för en kristen, skiljer det sig från icke-kristna? - är fokus på vad eleverna säger om handlingar och förhållningssätt som de menar utmärker de troende kristna. Under denna fråga analyseras det även om och i så fall huruvida en uppdelning i ”vi” och ”dem” skapas för att tydliggöra vad det innebär att vara kristen och om det är något som ses som avvikande eller normalt i elevernas ögon.

Den andra frågan lyder: Varför är man kristen? Här ligger fokus på att analysera på om eleverna framhåller individuella eller strukturella orsaker, det vill säga om det finns ett personligt behov eller om man är kristen som följd av att man lever i en delvis kristen kultur. En annan del av analysen som kom fram under denna fråga var skillnaden i elevernas tal. En diskussion förs kring hur elevernas personliga tro påverkar deras sätt att tala och de olika perspektiv de har på kristendom.

Den tredje frågan - Vilka är de centrala delarna som tas upp i er kristendomsundervisning? – används för att se vad eleverna har uppfattat av sin undervisning i kristendom. I analysen av denna fråga diskuteras vad eleverna tycker om balansen mellan faktabaserad undervisning och lärarnas beskrivning av vad kristendom kan ha för betydelse för en troende människa. Eleverna framhåller att det är känsligt att prata om religioner och lärarens roll problematiseras. Det tas också upp hur lärare ska förhålla sig till läroplanen och huruvida deras egen förståelse får betydelse för undervisningen.

I analysen av den fjärde och sista frågan - Stämmer undervisningen bra överens med verkligheten? – tas flera olika åsikter och perspektiv upp och ställs emot varandra. Eleverna jämför undervisningen om kristendom i religionskunskap med vad de fick lära sig under sin konfirmationstid och skolans undervisning om de andra världsreligionerna. Slutligen får man ta del av elevernas egna förslag på hur man kan förbättra religionskunskapsundervisningen.

⁷² Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 120.

⁷³ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 56.

Sverige kan på många sätt ses som ett sekulariserat land där religiöst praktiserande och engagerad tro ofta ses som avvikande. Sekulariseringsteorin har och har haft hög status och det var tydligt att eleverna var präglade av tillhörande tankegångar. Därför bör de här intervjufrågorna och analysen av dem ses i bakgrund mot det.

Det genomfördes sex fokusgruppsintervjuer men citat och svar redovisas framför allt från två grupper. Detta motiveras med att de är belysande för de andra grupperna och att eleverna i dessa två grupper pekar på aspekter som inte berörs i lika stor grad i de andra. Dock sammanfattas de andra gruppernas åsikter och de står för majoriteten av elevernas uppfattningar.

TIDIGARE FORSKNING

Den religiösa människan beskriver på ett ingående sätt vad som händer med människan när hon blir och är religiös. Boken tar upp olika psykologiska perspektiv på och beskriver människans religiösa upplevelser i förhållande till den sociokulturella miljön.⁷⁴ Den är till stor hjälp när man ska förstå hur religiösa människor tänker och vilka konsekvenser deras tro kan få för deras liv. Även om inte denna uppsats rymmer ett stort antal psykologiska analyser utifrån Geels och Wikströms studie har deras bok bidragit till min förförståelse genom att den tidigare varit en viktig del i min utbildning.⁷⁵

Brömssens avhandling om elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet är ett bra exempel på hur några elevers talan kan ge nya perspektiv. Hennes arbete var en inspiration när det gällde att undersöka hur elever tänker och talar om religion i Sverige. Brömssens arbete fokuserar på flera olika religioner på skolor i områden som är mer mångkulturella än var denna uppsats undersökning tar plats, men det finns likheter i våra sätt att formulera och angripa frågeställningarna och där hennes resonemang och motiveringar har varit till hjälp för mig.⁷⁶

I boken *Kan du höra vindhästen* för Kjell Härenstam ett intressant resonemang kring hur man kan ge elever en rättvis bild av religioner och kulturer som från början är främmande för dem. Han utgår från tibetansk buddhism men hans diskussion går att applicera på andra religioner och även till viss del på kristendom, vilket gör den intressant för denna studie. Härenstam visar på att den undervisning som förs fram i skolan är påverkad av lärarens förförståelse och tolkningar samt läromedlens utformning och samhället där undervisningen äger rum. Det finns en tendens hos religionskunskapslärare att de omedvetet eller medvetet lyfter fram det som är lite speciellt och annorlunda med de främmande religionerna. Det är också det som är lättast för eleverna att komma ihåg. Detta gör att bilden som många människor har av främmande religioner förstärker känslan av att religionen fortsätter vara främmande och exotisk.⁷⁷ Denna risk finns även när man undervisar i kristendom eftersom troende kristna är i minoritet i Sverige.

⁷⁴ Geels & Wikström, et. al. 2012, s. 13-17.

⁷⁵ Gilje & Grimen, 2004, s. 183-184.

⁷⁶ Esaiasson, et al. 2012, s. 241-242.

⁷⁷ Härenstam, Kjell, *Kan du höra vindhästen?: religionsdidaktik - om konsten att välja kunskap*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 123-125.

Härenstam för också en intressant diskussion kring om man bara kan lära *om* religioner när man studerar dem och om man inte alltid också lär sig *av* dem.⁷⁸ Enligt hermeneutiken sätts ny kunskap alltid in i ens helhetsuppfattning och leder så småningom till en ny förförståelse.⁷⁹ Alltså kommer eleverna, oavsett om de vill eller inte, påverkas av den undervisning de får i religionskunskap, även om lärarna försöker ha en objektiv och okonfessionell hållning till ämnet. Härenstam frågar sig också om det egentligen skulle vara någon fara om eleverna blev troende genom undervisningen i religionskunskap. Han beskriver att det kanske finns en rädsla för att påverka eleverna för mycket. Samtidigt lyfter han fram egna och andra forskares argument för att det finns positiva aspekter av att eleverna får lära sig av religioner. I och med att Sverige idag blir allt mer mångkulturellt kan det ge upphov till “nya möjligheter att lära av och inte bara om”.⁸⁰ Härenstam skriver i samband med diskussionen kring ett mångkulturellt samhälle:

I denna nya situation kommer det att handla om inte bara vad man kan tänkas lära om världens religioner, utan också vad man kan lära av dem, eller snarare hur studiet av dem kan bidra till elevens personliga utveckling.⁸¹

På samma sätt som Härenstam funderar över hur det skulle påverka undervisningen i religionskunskap om eleverna blev troende inom en annan religion än kristendom, kan man i anslutning till denna uppsats fundera över om de troende kristna eleverna påverkar dagens undervisning. Känner de att undervisningen i skolan presenterar bild av deras religion som stämmer överens med deras egna uppfattningar? Det kan, men måste inte, ses som ett problem om skolan inte kan ge en rättvis bild av kristendom till eleverna. Eftersom kristendom ser olika ut för olika människor är det föga troligt att skolan kan presentera en bild som alla troende kristna kan känna igen sig i. I analysen av fokusgruppsintervjuerna kommer några troende elevers åsikter få en betydande plats bredvid de tankesätt som majoriteten av de icke-troende eleverna delade.

Sven Hartman har skrivit en artikel om utvecklingen i läroplanen för ämnet religionskunskap. Han börjar med att ge en överblick hur debatten kring ämnet har varit genom historien och hur de olika kursplanerna har sett ut. Hartman utgår hela tiden ifrån de didaktiska frågorna *vad, hur,*

⁷⁸ Härenstam, 2000, s. 145.

⁷⁹ Gilje & Grimen, 2004, s. 191.

⁸⁰ Härenstam, 2000, s. 147.

⁸¹ Härenstam, 2000, s. 147.

varför och för vem. Det vill säga vad som ska utgöra undervisningens innehåll, hur innehållet ska struktureras och presenteras, varför man ska välja just detta innehåll och utesluta annat och för vem ska undervisningen ges.⁸² Han visar på hur det har skett en pendling mellan stoffcentrering och elevcentrering, alltså om fokus har legat på fakta, texter och kunskapskrav eller om elevernas intresse och livsfrågor har fått stå i centrum.⁸³ Hartman menar att en grundläggande orsak till växlandet mellan dessa två teoretiska utgångspunkter har varit huruvida man har sett barnet som en kompetent individ eller inte. Hartman säger: ”Jag menar att det som ibland kallas för den ”nya synen på barn” fanns redan i gamla tider och att äldre sätt att se på elever och lärostoff fortfarande kan vara livskraftiga och dyka upp i dag.”⁸⁴

Hartmans artikel slutar med en diskussion kring den nya läroplan som då höll på att debatteras och som idag gäller och heter *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Han uttryckte att det skulle bli intressant att se hur Skolverket skulle skildra religionsämnet ställning. Hartman skriver att det borde finnas ett engagemang att försöka öka intresset för ämnet eftersom det i undersökningar framträder med en mindre positiv bild.⁸⁵ Oavsett vilka debatter som förs om och hur osynligt religionskunskapsämnet än blir kommer, enligt Hartman, de existentiella frågorna alltid finnas kvar i skolan på ett eller annat sätt och han avslutar sin artikel med att säga:

Hur skolan genom sina styrdokument och i sin vardag väljer att hantera denna diffusa närvaro, dessa svärfångade livsfrågor, är ytterst en fråga om respekt för barn och unga och deras tanke och yttrandefrihet.⁸⁶

Elevers tal om kristendom, andra religioner och andra livsåskådningar bygger på deras erfarenheter och uppfattningar om verkligheten. Genom att lyssna på deras olika åsikter kan man även förhoppningsvis hjälpa dem att få en bättre förståelse för människor med andra uppfattningar än deras egna. I nästa kapitel kommer de, för den här uppsatsen, intervjuade elevernas tal om kristendom presenteras och analyseras. Därefter följer en slutdiskussion där det diskuteras huruvida intervjuerna har gett svar på uppsatsens frågeställningar. Dessutom lyfts

⁸²Hartman, Sven, 2009, ”Med eleven i blickfånget - en aspekt av läroplansutvecklingen” i *GEM-rapport 7*, <http://ojs.sub.su.se/ojs/index.php/gem/article/viewFile/5/4>, hämtat 2013-12-04, s. 83-85.

⁸³ Hartman, 2009, s. 98.

⁸⁴ Hartman, 2009, s. 100.

⁸⁵ Hartman, 2009, s. 102.

⁸⁶ Hartman, 2009, s. 104.

några aspekter fram som eleverna inte tog upp i sina intervjuer som kan ses som centrala inom kristendomen. Detta bidrar till att ytterligare problematisera och analysera religionskunskapsundervisningen. I slutdiskussionen ges även förslag på vidare forskning. Till sist kommer en kort sammanfattning för hela uppsatsen.

ELEVERNAS TAL OM KRISTENDOM – RESULTAT OCH ANALYS

Här nedan kommer svar och diskussioner från fokusgruppsintervjuerna presenteras uppdelade under fyra frågor hämtade från intervjuguiden.

1. Hur ser vardagslivet ut för en kristen, skiljer det sig från icke-kristna?
2. Varför är man kristen?
3. Vilka är de centrala delarna som tas upp i er kristendomsundervisning?
4. Stämmer undervisningen bra överens med verkligheten?

Dessa frågor kommer att vara markerade med fetstil för att göra det tydligt när analysen går över i nästa del. Upplägget för resultatet och analysen är följande; Först presenteras ett eller flera citat som i en del fall förklaras och i anslutning till detta följer en problematisering och analys med hjälp av uppsatsens utgångspunkter och tidigare forskning.

Några av eleverna har citerats medan andra gånger har det sammanfattats vad flera elever har sagt. De citerade eleverna är ofta de som kommit med inlägg som skiljer sig från den stora massan. Dessa visade sig vara de elever som sa sig vara troende kristna. Därför kan det verka som att fokus ligger bara på dem, men de flesta elevernas åsikter nämns också mer sammanfattat. Eleverna har fått andra namn än deras riktiga för att bevara deras anonymitet. Vissa citat har modifierats för att de ska bli läsliga. Den ändring som gjorts är att vissa av de utfyllnadsord som eleverna använde sig av har tagits bort, exempelvis “bah”, “så här”, “typ”, “liksom” och “asså”. En del av dessa ord stå kvar när de fyller en funktion och för att en känsla av elevernas talspråk ska synas. Ord inom klamrar, [xxx], är mina tillägg och /.../ betyder att delar av citatet valts bort.

Den första frågan som ställdes var alltså: **Hur ser vardagslivet ut för en kristen, skiljer det sig från icke-kristna?** Den absolut vanligaste åsikten bland eleverna var att det inte finns några större skillnader mellan vardagslivet för en kristen och en som inte är kristen. De utmärkande drag som de dock tog upp var att troende kristna i större grad läser bibeln, ber, går i kyrkan på söndagar, ber för maten, firar de kristna högtiderna och håller fast vid kristna traditioner. En av eleverna som själv var kristen höll med sina klasskompisar, men utvecklade resonemanget ytterligare utifrån sina egna erfarenheter:

[Bodil:] Asså jag är själv troende och jag har både varit inte troende och troende och jag skulle nog säga att jag är ändå ganska troende eller så här men jag går nästan aldrig till kyrkan. Jag tänker väl, asså jag försöker tänka på Gud ganska ofta i stället. Jag tror inte, asså det är väldigt olika från person till person och det är en väldigt öppen religion så det är ingen som säger att man måste gå till kyrkan, vissa går till kyrkan andra går inte till kyrkan.

[Jag:] Har det ändrat sig någonting, eller ser ditt vardagsliv annorlunda ut från när du inte var kristen?

[Bodil:] Asså nej inte direkt./.../ Jag har konfirmerat mig också, asså man mognar väldigt mycket, asså man tänker så här efter lite längre kanske man tänker på mer hur man behandlar människor vad de får för konsekvenser och så, så det är mer psykiskt så.⁸⁷

Bodil förklarar att man inte måste gå till kyrkan bara för att man är kristen, men ger ett exempel på vad hon gör i stället. Hon bekräftar också de tidigare svaren genom att säga att hennes vardagsliv inte har ändrats så mycket från att hon blev kristen. Dock betonar hon att hennes tro får konsekvenser för både hennes tänkande och handlande. Det kopplar hon till mognaden hon uppnådde genom sin konfirmation. När Bodil blev kristen bytte hon delvis verklighetsuppfattning, med andra ord gick igenom en *alternation*, och gick med i en ny plausibilitetsstruktur, nämligen kategorin troende kristna, där en kristen diskurs råder. Till skillnad från många alternationer lämnade hon inte sin gamla verklighet helt och fullt eftersom hon fortfarande går i en okonfessionell skola där de flesta elever inte är troende.⁸⁸ Detta kommer att ha betydelse i fortsättningen av denna intervjuanalys eftersom man flera gånger kan märka att Bodil är den elev som tydligast talar om kristendom med ett inifrånperspektiv.

När jag frågar de andra vad de tänker om samma fråga efter att Bodil har svarat säger Josefin att hon håller med Bodil med att det inte är så stor skillnad på vardagslivet för en kristen och en som inte är det. Josefin säger att det inte finns så många "överkristna" i Sverige men hon drar också en parallell till USA där hon menar att skillnaden är större eftersom "de ber ju bordsböner

⁸⁷ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

⁸⁸ Geels & Wikström, et. al. 2012, s. 69-70.

och så innan de äter varje gång och så, så det är ju typ”.⁸⁹ Bodil är snabb med att kontra och säger

Jag tror också att det är så att det är väldigt olika, jag tror inte att de flesta som är kristna i Sverige så syns inte det utåt att de går runt och typ aah! utan det är mer så här jag känner massa som ber bordsböner varje måltid, ber till Gud varje dag, läser bibeln, går till kyrkan både onsdag och söndag. Men asså det är inget som man märker utan de bara gör det. Men det är inte som USA där tycker jag man mer märker, för det finns många kristna grupper i skolan.⁹⁰

Intervjun går vidare med att en fråga om varför de tror att man inte märker om någon är kristen i Sverige ställs. Rebecka svarar att “vi tystnar ner varandra” och Josefin säger “svenskar är mesiga ärligt talat, vi är rädda om vad folk ska tycka om oss, vi vill inte sticka ut från mängden”. Sandra tycker att man till viss del kan märka om någon är kristen genom att “man märker ju mycket på moralen, [de kristna] kanske inte svär så mycket, kanske inte skriker elaka. Det är typ så här asså en väldigt snäll person liksom som uppför sig kanske”.⁹¹ Lukas för ett liknande resonemang när han ger sin beskrivning av kristnas vardag:

Om någon typ säger att de är kristna eller något sånt så antar jag nästan att de lite typ lever efter kristna regler, typ om att man inte ska ljuga liksom och inte prata illa om andra och sånt liksom man blir typ lite försiktig vad man säger och sånt till dom.⁹²

Han uttrycker en viss försiktighet gentemot kristna genom att han väljer att inte säga något som de tar illa upp av. Det visar på en medvetenhet och respekt, men också att det är något främmande för honom.

Redan här märks det att eleverna på olika sätt delar upp människor i kategorier. Ända sen vi var barn är vi människor beroende av att vi kan dela upp världen och dess fenomen i olika kategorier. Annars uppstår ett kaos som vi inte kan förhålla oss till. För att veta vem man är måste man också veta vem man inte är.⁹³ Därför sorterar vi dessutom in människor i olika

⁸⁹ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

⁹⁰ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

⁹¹ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

⁹² Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

⁹³ Peachter, Carrie F., *Educating the Other. Gender, Power and Schooling*. 1998, London: Falmer Press, s. 5.

grupper och tillskriver dem olika egenskaper.⁹⁴ En fara som dock finns med diskurser är att man kan glömma bort att de bara är praktiska regler som säger hur man kan tänka om världen vi lever i och i stället ser dem som just sanningar. *Hegemonin* bestämmer vilka diskurser som ska gälla och därmed också vilka normer som är de rådande. Dessa ifrågasätter vi sällan utan ser som självklara.⁹⁵

Det är viktigt att komma ihåg att man själv också befinner sig i en viss grupp som kan kallas "vi" och de som inte tillhör denna grupp är "de andra/dem". Exempelvis kan de etniskt svenska eleverna i en klass beskrivas som "vi" medan de som har annan etnisk bakgrund kallas "dem". Ofta är det subjekten - "vi" som formar dessa grupper och de andra - "dem" är inte medvetna om denna indelning. Attityden från subjekten gentemot "dem" är ofta negativ och de som tillhör "vi"-gruppen följer vanligtvis normen. Det leder till en hegemonisk och asymmetrisk relation.⁹⁶ Viktigt är dock att komma ihåg att vi alla tillhör både "vi" och "dem" beroende på i vilket sammanhang vi befinner oss. Som vit och svensk är man i Sverige ofta en del av "vi"-gruppen, men om man sedan åker på en gruppresa till Kenya betraktas man antagligen som "dem" av kenyanerna själva eftersom normen där är att vara mörkhyad och kenyan.⁹⁷

Rebecka är också kristen, men till skillnad från Bodil är hon uppväxt i en kristen familj som hon beskriver som "extremt, extremt kristen" och att hennes uppfostran är väldigt strikt. När hon ombeds att ge ett exempel på det svarar hon:

Liksom vissa grejer, ingen alkohol, ingen typ rökning, ingen så här typ dåliga grejer, men så här typ ni kanske har läst budorden. Men sen så har de väldigt speciella tankar till exempel ingen, asså de verkligen hatar typ homosexualitet och sånt och vissa människor som typ, de tycker är fel asså. Jag tycker det blir verkligen för mycket, det finns en gräns för hur mycket man kan och speciellt om man ska säga det utåt. Då kan man gärna ha det inom familjen men om man går ut och säger det till andra också att det här är fel.⁹⁸

Rebecka beskriver sin bild av att tillhöra en kristen familj som att kristendom handlar om regler och begränsningar. Man kan ana ett visst uppror hos henne mot sin egen uppväxt och menar att hennes familj har åsikter som inte passar in i samhället. Det Rebecka beskriver kan kallas *Guds*

⁹⁴ Wellros, 1998, s. 161-162.

⁹⁵ Peachter, 1998, s. 2.

⁹⁶ Peachter, 1998, s. 5.

⁹⁷ Wellros, 1998, s. 171-172.

⁹⁸ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

barnbarns-problematik som innebär att en person tar stort eller litet avstånd från en sträng religiös uppväxt. Detta påverkar antagligen hennes sätt att se på kristendom och även hur hon förhåller sig till andra saker i sin vardag. Det kan leda till att hon intar vissa försvarspositioner som innebär att hon både försvarar sin familjs tro, men även tar ett steg ifrån den.⁹⁹ Här ser vi en tydlig skillnad mellan olika kristna. Bodil och Rebecka representerar, medvetet eller omedvetet, två sätt att vara kristen på och eleverna tog även upp en tredje kategori nämligen de som kallar sig kristna men inte är troende. Bodil tar vid efter Rebecka och säger:

Men det tror jag /.../ asså det är mycket mer stor skillnad på kristna i Sverige till exempel om de var så i din familj och de jag har träffat är liksom verkligen: nej men vi accepterar homosexuella men vi tror att människan är skapad för att vara så här heterosexuell. Ah men de är verkligen inte emot det, men de tror inte det är så, /.../ ah men det finns ju folk som är emot det också och jag tror mer att i Sverige så är det väldigt stor skillnad, asså man får ju tänka fritt väldigt mycket i Sverige så och det gör nog att man lätt kan skapa eller liksom ha sina egna åsikter inom en tro.¹⁰⁰

Bodil ger ett förslag på hur man kan hantera att man har åsikten att “människan är skapad för att vara så här heterosexuell”. Hon säger, liksom Rebecka, att man inte behöver gå ut “och säga det till andra också att det här är fel”. Bodil får medhåll av Rebecka och de andra i gruppen som också håller med om att kristendom i Sverige är en väldigt öppen religion där många olika åsikter får plats.¹⁰¹

Efter att eleverna hade fått diskutera hur vardagslivet kan se ut för kristna personer och om det skiljde sig något från personer som inte är kristna fick de nästa fråga som var: **Varför är man kristen?** På den här frågan kom det fram många olika svar. De olika svaren konkurrerade inte med varandra utan kan snarare ses som kompletterande anledningar till varför en människa väljer att vara kristen. Dock var gemensamt för nästan alla svar att de uttryckte ett behov av något eller någon som är större än människan och som kan ge svar och förklaringar på det som inte människan själv kan förklara.

⁹⁹ Geels & Wikström, et. al. 2012, s. 335.

¹⁰⁰ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹⁰¹ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

[Hanna:] Asså det här säger jag för att jag inte är kristen men jag tror att alla som inte tror på nåt alls, att de som tror på nåt vill bara ha nåt att tro på att världen inte bara kom så här helt hux flux att de verkligen att det, att de ska ha en förklaring och då kanske de hittar på det här egentligen. Att ha något att se upp till.

[Maria:] Asså vissa det kanske är som typ skydda för att skydda sig lite för att slippa tänka på allt det här om det är Big Bang eller Gud så väljer de bara Gud och så slipper de tänka.¹⁰²

Både Hanna och Maria lyfter fram att det finns ett behov, nämligen att kristna använder sig av sin tro när de ska förklara världens skapelse och dess mening. När Hanna säger att världen skapas "hux flux" finns det en underton om att det inte skulle finnas någon tanke bakom den och inte heller någon större mening eller syfte. Hanna säger också att det finns ett behov av att se upp till något, att det finns något som är större som har ett annat perspektiv än människorna själva. Maria säger att den kristna tron kan vara ett skydd när man inte vill eller orkar förklara händelser som exempelvis Big Bang. Då kan de kristna helt enkelt säga att de tror på Gud. Susanna håller med om detta och säger "Jo men det används ibland som i alla religioner som easy way out."¹⁰³ Peter säger att det som får människor att välja den kristna tron är traditionerna. Han säger också att "det finns ju många religioner och det är handlingarna och hur man lever inom den religionen som lockar en till den religionen."¹⁰⁴

Bodil håller med om att det kan bero på olika saker om man väljer att vara kristen eller inte, men menar att "en grej kan vara om man har vart med om en olycka eller asså typ så här något tragiskt i livet då kan man söka tröst, eller då kan man behöva något att luta sig mot."¹⁰⁵ På det sättet, säger hon, kan religion vara bra. Några andra elever tar också upp att tron kan vara en trygghet. Sven-Åke Selander säger att det finns forskning som visar på att:

I fråga om de verkligt djupgående frågorna, om vårt förhållande till tillvaron, till ontologin, till livet, till döden, räcker ofta inte den mänskliga gemenskapen till. Tryggheten måste kanske vara förankrad i något bortom det mänskliga.¹⁰⁶

¹⁰² Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

¹⁰³ Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

¹⁰⁴ Fokusgruppsintervju 1, 2013-11-04.

¹⁰⁵ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹⁰⁶ Selander, Sven-Åke, *Undervisa i religionskunskap*, Studentlitteratur, Lund, 1993, s. 65.

Det var också flera elever som nämnde att tron på ett liv efter döden kunde vara en anledning till att man var kristen. De sa att tron på att komma till himlen var en trygghet för de kristna. När jag frågade dem vidare vad det är som, enligt kristendom, avgör om man kommer till himlen eller inte svarade de att man skulle vara en bra människa, följa tio Guds bud och att man inte skulle göra elaka saker.

När fokusgruppsintervjuerna genomfördes funderade jag över om talet hos de elever som sa att de var troende och de som sa att de inte var troende kristna skiljde sig åt. En person som inte är troende kristen kan bara tala med ett utifrånperspektiv om kristendom till skillnad från en troende kristen som talar utifrån ett inifrånperspektiv. Bodil, som beskrev sitt liv som att hon inte varit kristen under sin uppväxt men blev kristen vid sin konfirmation, uttryckte att hon kunde ta båda dessa perspektiv. Hon har alltså två världsuppfattningar att förhålla sig till under dessa intervjuer.

[Bodil:] Asså om man börjar tro på en sak, det är svårt att förklara, men alla kristna tvivlar ju någon gång, hur kristen man är så tvivlar man alltid. Det handlar liksom om att hitta tillbaka till det. Asså det finns ju liksom bevis på, inte att kristendomen är 100 % sann för det vet man ju aldrig typ, men det finns ju bevis på vissa saker inom kristendomen, saker som står i bibeln och så, tex att Jesus har funnits och så.¹⁰⁷

Så även om man är troende kristen och alltid har varit det så tvivlar alla kristna någon gång, enligt Bodil. De kan alltså börja tvivla på om deras perspektiv är sant och ser på sig själva och sin tro med ett utifrånperspektiv. En skillnad man kunde märka mellan de troende och de icke-troende eleverna var att de som var troende i större grad fokuserade på att den kristna tron handlar om trygghet, känslor, övertygelse och tröst medan de icke-troende eleverna tog upp fakta, traditioner och kristendom som en förklaring eller utväg för det som inte går att bevisa med vetenskap.

Inför nästa fråga fick eleverna skifta fokus till skolan och deras religionskunskapsundervisning: **vilka är de centrala delarna som tas upp i er kristendomsundervisning?** Alla elever var överens om att den största delen av religionskunskapsundervisningen bestod av grundläggande fakta om de olika religionerna. Lärarna gick inte in djupt på varje religion och elevernas uppfattning var att de inte fick lära sig hur exempelvis kristendom påverkar dem idag.

¹⁰⁷ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

Några av de grundläggande fakta som togs upp var kristendomens spridning och skillnader och likheter mellan de tre stora inriktningarna katolsk-, ortodox- och protestantisk kristendom. Eleverna hade olika åsikter om detta upplägg. Rebecka uttryckte sig att det var enformigt och “inom boxen”. Susanna gav ett förslag på förklaring varför undervisningen är så faktabaserad:

Jag tror att religionsundervisningen är liksom så att de [lärarna] undviker att trampa folk på tårna. Då blir det ju ganska så här mycket faktabaserat så att de inte råkar säga något som någon kan ta illa upp av och religion är ju ett väldigt känsligt ämne så det är bra att man tar det lite försiktigt och går bara på kanten och tar lite fakta typ.¹⁰⁸

Att religion är något som är känsligt att prata om var det flera som höll med om. Några gånger började vissa elever säga något som var på väg att bli ett skämt om en religion, men de hindrade sig halvvägs och kom på att de skulle prata med respekt. Överlag var de väldigt medvetna om hur de pratade om de olika religionerna. Det märktes att de var skolade i att prata med tolerans och respekt för andra människor. Kanske var de extra försiktiga eftersom de i vissa grupper fanns troende elever och i andra fall var det tydligt att min närvaro spelade in. Detta respektfulla tal verkade de inte se som något begränsande utan de var snarare tydliga med att en av anledningarna till att läsa religionskunskap var just att lära sig att visa mer respekt för människors olika livsåskådningar. En tjej uttryckte att det är viktigt att “lära sig något om det som påverkar många människors vardag” och där hon menade att religion är en betydelsefull faktor.¹⁰⁹ Ett exempel som togs upp i flera grupper var att deras kunskap om olika religioner kom till nytta när de åkte utomlands. Genom att ha lärt sig lite grundläggande fakta kunde de lättare förstå hur människor i andra länder än Sverige tänkte och kunde med större acceptans anpassa sig till den aktuella kulturen.

När en lärare ska planera sin undervisning i religionskunskap har han eller hon olika utgångspunkter som ska tas hänsyn till. En av dessa är det läromedel som läraren eller skolan har valt att använda. Författaren till det här läromedlet har i sin tur valt ut vilken fakta och vilka delar som ska vara med i boken. Denna författare är i sitt val påverkad av sin bakgrund och sin förförståelse och “ett val görs inte utan värderingar av vad som bör betraktas som väsentligt”.¹¹⁰

¹⁰⁸ Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

¹⁰⁹ Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

¹¹⁰ Härenstam, 2000, s. 20.

Författaren skriver antagligen om det från varje religion som han eller hon anser vara viktigt och centralt för just den religionen och förhoppningsvis stämmer det överens med vad läroplanen säger att eleverna ska lära sig. När läraren sen ska använda detta läromedel som en av sina utgångspunkter, och läroplanen som en annan, kommer det som han eller hon väljer att ta med i sin undervisning påverkas av tidigare erfarenhet, förförståelse och värderingar.¹¹¹ Dock måste varje framställning “bygga på respekt för de människor, för vilka traditionen betyder något, respekt för just den beskrivning som *de* ger.”¹¹² Man kan konstatera att urvalet, som författarna och lärare gör, påverkas av vilken “tidsanda, politiskt och religiöst klimat” som råder i landet där de är verksamma.¹¹³ Sandra belyser ett problem med läromedlen i religionskunskap. Hon menar att det finns en risk med att okritiskt ta in det som står i böckerna, nämligen att det kan ge en fel bild av kristendom.

[Sandra:] Man skulle ju kunna bli så påverkad att alla kristna tror som det står i böckerna. I boken står det liksom hur kristna tror och det är ju egentligen fel eftersom det finns så många olika. Alla kristna tänker ju inte likadant.¹¹⁴

Läromedlen kunde i och med läroplanen 1962 ge lärare en viss osäkerhet om deras undervisning höll måttet eftersom det var få böcker som uppfyllde objektivitetskravet. “Denna osäkerhet tros ha haft långvariga effekter för ämnet och suttit i som en slags ‘objektivitetskramp’ hos lärarna, en rädsla för att påverka eleverna som resulterat i en stel undervisning”.¹¹⁵ Det kan vara denna objektivitetskramp som fortfarande sitter kvar hos lärarna och som eleverna märker av när de beskriver att lärarna inte kan ge en rättvis bild av kristendom och de andra världsreligionerna.

[Bodil:] Man får ju typ inte predika någon religion i skolan så den måste vara väldigt neutral. Läraren måste bah så här tror de och så här tror dem det kan ju vara vad som helst men liksom. Det är väldigt så här, ja det är väldigt neutralt och det är inte så här fördjupning. Det är också

¹¹¹ Härenstam, 2000, s. 119-120.

¹¹² Härenstam, 2000, s. 118.

¹¹³ Härenstam, 2000, s. 119.

¹¹⁴ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹¹⁵ Schüllerqvist, Bengt, Schüllerqvist, Bengt & Osbeck, Christina, *Ämnesdidaktiska insikter och strategier: berättelser från gymnasielärare i samhällskunskap, geografi, historia och religionskunskap*, Karlstad University Press, Karlstad, 2009, s. 157.

religionsfrihet i Sverige och man får ju inte berätta om en religion på ett sånt sätt som kan påverka eleverna. Som lärare får man ju inte försöka få eleven att tro på en religion liksom.¹¹⁶

[Josefin:] Jag tror, man får inte göra så mycket i skolan för liksom det finns så många olika religioner. Som det var innan så sjöng man ju psalmer innan skolan började och om tänk om man skulle göra det i dagens samhälle det hade ju inte varit okej för tänk om de glömmet en religion. För den personen kan ju känna sig utanför och det, asså man ska ju visa respekt men jag tror att de tänker väl att de visar respekt genom att inte asså ta upp det över huvud taget, att inte göra olika religiösa saker i skolan i klassrummet.¹¹⁷

Idag finns inte ordet objektivitet med i läroplanen för grundskolan. Idag står det, under religionskunskapsämnets syfte, att “undervisningen ska allsidigt belysa vilken roll religioner kan spela i samhället, både i fredssträvanden och konflikter, för att främja social sammanhållning och som orsak till segregation.”¹¹⁸ Det betonas också att eleverna ska få förutsättningar att kritiskt granska den information de får och möjlighet att bilda sig en egen uppfattning av olika livsåskådningar. Dock kan det fortfarande tolkas som att lärarna måste vara neutrala inför alla religioner och kanske finns det en rädsla att påverka elevernas bildande av en egen uppfattning.

En viktig diskussion som togs upp i intervjuerna var hur eleverna tycker att de är påverkade av det svenska samhället, som till stor del präglas av ett sekulärt tänkande. Lukas uttrycker sig så här:

Jag antar att det [sekulära samhället] antagligen gör det svårare för oss att bli troende eller liksom att för när vi lever, mina föräldrar är inte troende så jag har ju levt upp med att Big Bang var universums skapelse och sånt. Så det är ju liksom svårt att börja tro på Gud och sånt senare.¹¹⁹

En annan elev sa att “när man tänker en troende så tänker man ju verkligen någon sån här jättereligiös” och en tredje: “Men man kan ju vara kristen och tro på Big Bang samtidigt, det är ju jättemånga som gör det liksom. Bara för att man är kristen är man ju inte typ munk.”¹²⁰ Alla dessa elever uttrycker att de på olika sätt är påverkade av sekulärt tänkande. De gör en tydlig

¹¹⁶ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹¹⁷ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹¹⁸ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/religionskunskap>, hämtat 2013-11-28.

¹¹⁹ Fokusgruppsintervju 5, 2013-11-12.

¹²⁰ Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

koppling mellan naturvetenskap och sekulära tankar. När man gör en beskrivning intar man ett tolkningsföreträde i denna fråga. Denna beskrivning påverkas i hög grad av "bilder av 'oss själva' som resulterar i föreställningar om 'de andra'".¹²¹ Så även om lärare eller icke-troende elever ska beskriva kristendom som är en del av vår egen kultur intar de ett tolkningsföreträde framför de som är troende inom den religionen på samma sätt som icke-muslimer tar den positionen framför de troende muslimerna när de ska undervisa i eller beskriva Islam. Varje person som ska tala om en livsåskådning som han eller hon inte tillhör bör ta i beaktande vad representanter inom denna livsåskådning skulle säga samt sina egna värderingar och kunskapstradition.¹²² När Lukas, som beskriver sig själv som icke-troende, pratar om kristendom tar han sin utgångspunkt i ett sekulärt tänkande eftersom det är en del av hans kunskapstradition. Bodil däremot tar utgångspunkt i två sätt att se på världen. Hon är troende kristen och lever i ett sekulärt samhälle. Hon är medveten om de strukturer och tankesätt som finns i den kunskapstradition som dominerar i Sverige och som hon till stor del har växt upp i. Samtidigt har hon i och med att hon blev kristen gått in i en annan kunskapstradition som grundar sig på kristna värderingar och en kristen syn att se på livet. Hon förekommer i två olika diskurser som hon ska förhålla sig till när hon svarar på frågorna i intervjun som berör båda dessa två. Trots att det lätt kan uppstå en antagonism, att två identiteter hindrar varandra, verkar det som hon kan hantera frågorna på ett bra sätt och dela med sig av sitt perspektiv inifrån kristendomen samtidigt som hon med lätthet relaterar till sina vänners sätt att se på religionen.¹²³

Den sista frågan är: **Stämmer undervisningen bra överens med verkligheten?** Att fakta var viktig och att den till stora delar stämde överens med deras bild av verkligheten var flertalet elever överens om men några sa att det kändes som att de missade mycket av religionerna. När en elev tillfrågades vad hon skulle vilja lära sig mer svarade hon: "Asså mer ingående, eller jag vet inte det kanske är svårt också när man är lärare vad man ska lära ut och inte för det är ju känsligt."¹²⁴

När eleverna skulle diskutera om de tyckte att undervisningen de fått om kristendom stämde överens med verkligheten ledde diskussionen ganska snart in på undervisningen om de andra religionerna också. Eleverna tyckte till en början att de hade bra kunskap om exempelvis

¹²¹ Härenstam, 2000, s. 131.

¹²² Härenstam, 2000, s. 132-133.

¹²³ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 55.

¹²⁴ Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

buddhism, men några av dem ändrade sin åsikt när diskussionen fortsatte. De kom fram till att eftersom de inte hade lika stor förkunskap om buddhism som kristendom kanske det bara var så att de upplevde att de hade bra kunskap om buddhism. Susanna uttryckte det genom att säga:

Det kan ju vara för att man liksom inte vet så mycket om till exempel buddhism så man bara liksom utan källkritik liksom bara tar in allting som andra säger att det är så man bah ah men det klart det är så här men eftersom kristendom liksom man känner ju många kristna och man känner många som inte är kristna så man har ju själv liksom redan lite uppfattning sen så liksom känns det som man missar ganska mycket för att man vet redan lite själv.¹²⁵

Jag frågade dem om de trodde att de hade missat saker i de andra religionerna också och de svarade med ett skratt att de hade de säkert gjort; “Vi har säkert missat lika mycket där bara att vi inte vet det själva”.¹²⁶

[Nadja:] Vi har ju forskat om till exempel Islam ganska mycket och sen så fick vi forska fritt om vissa delar. Asså det vi har lärt oss i skolan det vi har sett i samhället tycker inte jag alls stämmer överens med det som verkligen stod i Koranen. Asså jag tycker det är så fellärt vissa saker men vissa saker är ju som det är. Jag har ju ingen kunskap om judendomen asså förutom det jag har lärt mig i skolan så jag vet ju inte om det är sant eller inte. Men vissa saker om Islam för att jag kan det så tycker jag det är väldigt fel.¹²⁷

Nadja kommer från ett hem med muslimska föräldrar och hon känner att undervisningen i skolan om hennes religion inte stämmer överens med den bild hon har med sig hemifrån. Detta perspektiv kom fram flera gånger under intervjuerna. De elever som sa sig vara troende eller uppväxta med troende föräldrar var mer skeptiska till undervisningen i skolan. De höll med sina icke-troende klasskompisar om att faktan stämde bra överens, men att läraren missade stora viktiga delar och det kunde ge en fel bild av kristendom och vad det innebär att vara troende generellt. Även några elever som inte beskrev sig själva som troende kristna lyfte fram detta perspektiv och en av dem var Sandra:

¹²⁵ Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

¹²⁶ Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

¹²⁷ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

Asså jag som inte kommer från en kristen familj jag kan ju bara det om kristendomen som vi har lärt oss i skolan. Det kan ju liksom göra att jag får en fel bild av kristna medans asså jag vet ju bättre än så att alla är så här.¹²⁸

För de elever som hade konfirmerat sig blev det naturligt att jämföra den undervisningen de hade fått ta del av där med skolans. För Maria var konfirmationsundervisningen viktig och hon sa att hon antagligen hade glömt bort det mesta från undervisningen om kristendom i sjuan om hon inte hade konfirmerat sig. Jag frågade henne vilken undervisning hon tyckte stämde bäst överens med den bild hon får av kristendom utanför skolan och hon svarade

Asså man lär sig olika, man asså om man konfirmerar sig blir man nästan övertygad det är det som är grejen. Man läser i bibeln och får veta, fast jag är ju inte överkristen för det men jag är kristen men jag är inte över.¹²⁹

Även Bodil håller med om att konfirmationen spelade stor roll för henne och hon tror också att de flesta som konfirmerar sig blir kristna. “Om man inte är kristen innan så är det ofta att man konfirmerar sig eller att det händer något i livet typ asså typ en mirakel eller någonting” som gör att en del blir kristna, säger Bodil.¹³⁰

De flesta elever var positiva till skolans undervisning i religionskunskap och menade att skolans uppdrag var att ge en överblick över de olika religionerna. Det var dock inte dessa åsikter som tog mest plats utan de fick lämna rum åt de elever som var mer eller mindre missnöjda med religionskunskapsundervisningen. Jag valde därför att fråga om de hade förslag på hur undervisningen i skolan skulle kunna göras bättre. Sandra var snabb med att svara: “Att någon som är kristen eller tillhör religionen kommer och pratar om sin religion.”¹³¹ Hon fick nästan bara positiva reaktioner och även i de andra grupperna möttes liknande förslag till övervägande del med glada tillrop. Motiveringarna till varför detta skulle vara en idé som utvecklade undervisningen var många och två exempel var; “asså man skulle kunna förklara [hur] det här [religionen] påverkar min vardag och mina val” och “så kanske han berättar hur han har växt upp och hur vardagen har varit”.¹³² Efter att den första entusiasmen hade lagt sig insåg

¹²⁸ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹²⁹ Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

¹³⁰ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹³¹ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹³² Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

det att det skulle vara svårt att genomföra eftersom de då bara får en persons åsikter även om man bjuder in en person från varje religion.

[Bodil:] Men jag tror det kan bli väldigt fel om någon som tror på den religionen kommer och pratar om det eller i alla fall på grundskolenivå för då ska det vara väldigt neutralt det ska vara bara grunderna det ska inte. Man ska inte lära sig om någon personlig tro för om någon väldigt kristen kommer och pratar den vill ju inte liksom få folk att inte tro. Den vill ju bara visa bra sidor den vill ju inte visa några negativa sidor. Jag tror inte att alla är tillräckligt mogna för att vissa nior kanske också tar in allt. Jag vet inte riktigt om man kan göra det bättre.¹³³

Lukas och Maria tyckte tvärtom och menade att det skulle bli en helt annan grej om en person berättade om sitt eget liv än om religionsläraren “står och läser sin fakta liksom”. Lukas sa “det skulle hjälpa /.../ för nu lär vi ju oss om det men vi känner väldigt få som faktiskt är så här troende i religionerna så vi vet inte vad de egentligen tror på”.¹³⁴

Trots några protester uttryckte sig nästan alla eleverna, även de som var nöjda med undervisningen tidigare, väldigt positiva till att de skulle komma en troende representant från alla de olika världsreligionerna och berätta om sin tro. Det finns forskning som stödjer att studiebesök och att eleverna får lyssna till en annan röst med inifrånperspektiv gynnar deras lärande och underlättar för dem att komma ihåg vad de har lärt sig. Den troende personen kommer antagligen att berätta om sin tro på ett annat sätt än den vanliga ickekonfessionella religionskunskapsläraren brukar göra. Detta kan göra eleverna medvetna om de olika perspektiv de kan möta när de närmar sig och ska skaffa sig ny kunskap om en religion.¹³⁵

Ett annat förslag som kom upp var från Nadja som tyckte att man kunde få mer tid till “forska själv lite mer och gå in på deras hemsidor och kolla mer vad de säger än vad läraren säger och då skulle man lära sig mer om religionen och se religionen på det sättet man själv vill se det.”¹³⁶ Bodil som var kritisk till att bjuda in troende personer till skolan svarade glatt på Nadjas förslag: “Det är ju asbra för då kan man skaffa sig en egen uppfattning och det är ju det man ska ha.”¹³⁷

¹³³ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹³⁴ Fokusgruppsintervju 2, 2013-11-04.

¹³⁵ Löfstedt, Malin (red.), *Religionsdidaktik: mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2011, s. 204-205.

¹³⁶ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

¹³⁷ Fokusgruppsintervju 3, 2013-11-05.

SLUTDISKUSSION

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka hur några elever ser på den bild av kristendom som presenteras i skolans religionskunskapsundervisning och hur väl den stämmer överens med deras erfarenheter av kristendom utanför skolan. Följande frågeställningar formulerades för att kunna uppnå detta syfte:

- Hur beskriver eleverna kristendom och vad det innebär att vara kristen utifrån den bild de har fått utanför skolan, från troende vänner, konfirmationen eller sin egen kristna tro?
- Hur beskriver eleverna undervisningens bild av kristendom?
- Hur upplever de eventuella skillnader mellan skolans undervisning och den bild de får av kristendom utanför skolan? Påverkar det undervisningens trovärdighet och intresset för kristendom?

Genom de fokusgruppsintervjuerna som genomfördes fick man ta del flera olika åsikter. Eleverna talade utifrån olika perspektiv beroende på vilken uppväxt de hade och om de hade en personlig tro eller inte. Därför blev deras samlade bild av vad det innebär att vara kristen något spretig, men det som många grupper kom fram till var just det att det finns så många olika sätt att vara kristen på att det är svårt att ge en generell bild. En sak som var intressant var att det märktes att eleverna lärde sig av varandra under intervjuerna genom att de delade med sig av sina erfarenheter och uppfattningar. De troende eleverna fick flest reaktioner från de andra eleverna och det var tydligt att deras berättelser och exempel hade lite högre dignitet än de icke-troendes svar. Dessutom sa några av de icke-troende eleverna att deras uppfattningar var präglade av en sekulär världssyn och att de var medvetna om att de kanske inte hade en rättvis bild av kristna. En sak som var tydlig var att eleverna var väldigt medvetna om att de skulle bemöta varandra och varandras åsikter och livsåskådningar med respekt. De lyssnade på varandra och många gånger formulerade de sina svar så att de inte skulle kränka någon.

De centrala delarna som eleverna uppfattade att deras religionskunskapsundervisning hade tagit upp var till stor del fakta om kristendomen och inte lika mycket om hur kristna tänker och hur deras tro påverkar deras liv. Det fanns olika åsikter om att denna uppdelning och det var flera som menade att detta inte gav en rättvis bild av kristendom. Det var tydligt att elevernas resonemang var beroende av deras tidigare erfarenheter och här kunde man se en skillnad mellan

de troende och icke-troende eleverna. En fråga man kan ställa sig är hur stor hänsyn man ska ta till de troende elevernas kritik mot undervisningen eftersom de är i klar minoritet. De uttryckte ett visst missnöje mot att skolan presenterade en ensidig bild av kristendom som inte alltid stämde överens med deras egen tro. Som religionslärare får man ställa sig frågan hur man ska skapa en bra balans mellan vad som står i kursplanerna, elevernas intresse och åsikter, den kunskap man själv har i ämnet, tidigare forskning samt vad man själv anser är centralt och viktigt att ta upp. Majoriteten av eleverna var trots allt nöjda med undervisningen trots att de var medvetna om att den inte alltid speglar vad kristna människor faktiskt tror på.

Det man måste ta i beaktande är att det resultat som presenteras i denna uppsats är några elevers uppfattning om deras undervisning i religionskunskap på en skola i Göteborgsområdet. Dessa resonemang kan alltså inte direkt översättas till alla högstadieskolor i Sverige. Elevernas svar har dock vissa likheter med de svar som Dan Moulin fick i sin studie i England.¹³⁸ Det styrker till viss del att resultatet i denna studie har någon relevans och förhoppningsvis kan den väcka tankegångar hos religionslärare om att granska sin egen undervisning kritiskt samt att stämna av med eleverna om de känner att de får en rättvis bild av kristedomen och andra religioner.

Sista delen av den tredje frågeställningen är svårare att besvara; om skillnader mellan de två bilderna eleverna får påverkar undervisningens trovärdighet och intresset för kristendom. Eftersom i stort sett alla elever var medvetna om att skolans undervisning mest tog upp fakta och inte gick in djupare på hur en kristen människa tänker eller lever sitt liv fick jag uppfattningen om att de tyckte att undervisningen var trovärdig. Den fakta som togs upp menade de stämde med verkligheten, men däremot var det flera som uttryckte att de inte skulle bli intresserade av kristendom utifrån den bild de hade fått i skolan. Hartman lyfter fram en synpunkt på att det låga intresset kan bero på att eleverna oftast får arbeta med religionerna på ett ytligt plan och det motsvarar inte deras förväntningar och intresse.¹³⁹ De elever som hade konfirmerat sig jämförde den undervisningen med skolans och menade att konfirmationens undervisning gav dem ett stort intresse för religionen. Samtidigt förstod de att skolans uppdrag inte var att få elever att tro på kristendom.

¹³⁸ Moulin, 2011, 316-320.

¹³⁹ Hartman, 2009, s. 90-91.

Det fanns två aspekter som eleverna inte tog upp. De är av intresse att belysa eftersom de bör tillhöra de centrala tankegångar inom kristendom som läroplanen för religionskunskap säger att eleverna ska ha kunskap om. Dessutom ligger denna kunskap som grund för när de sedan ska förstå “hur kristna traditioner har påverkat det svenska samhället och dess värderingar”, “bli uppmärksamma på hur människor inom olika religiösa traditioner lever med, och uttrycker, sin religion och tro på olika sätt” samt att eleverna “utvecklar förståelse för hur människors värderingar hänger samman med religioner och andra livsåskådningar”.¹⁴⁰

Det första var att de inte nämnde Jesus död, uppståndelse och förlåtelse som central i varken skolans undervisning eller i den bild de hade fått av kristendom utanför skolan. Eftersom det är en av de viktigaste händelserna i kristendomens historia och, enligt de flesta kristna, kärnan i den kristna tron väcker det mitt intresse att eleverna inte nämner denna händelse eller förlåtelsen mer än att de skrev ner det som korta ord på sina tankekartor. De var alltså medvetna om att Jesus, korset och förlåtelsen var en del av kristendomen, men de utvecklade inte det längre att det kunde ha någon betydelse för en kristen människas liv. Detta kan bero på olika saker. För det första fokuserade inte mina intervjufrågor direkt på trossatser utan mer på vad det innebär att vara kristen, anledningar till det och undervisningen eleverna får i skolan. Det fanns dock en fråga där man kunde förvänta sig att få svar som tar upp detta och det var när jag frågade dem vem de säger att Gud är. Eleverna kanske inte heller tycker att det är centralt och att de inte har någon större betydelse för deras egna liv och inte heller för de troende eleverna. När eleverna sitter i en intervjusituation under så pass kort tid kan det vara svårt att komma ihåg allt de har lärt sig och de kan helt enkelt ha missat detta. En annan anledning kan vara att lärarna i religionskunskap inte har lagt så stor vikt vid Jesus död, uppståndelse och förlåtelse i undervisningen. Oavsett vilken orsaken var på den här skolan kan det få lärare att tänka på hur de vill lägga upp sin undervisning och att det är viktigt vad man väljer som centrala delar.

Den andra intressanta aspekten var att eleverna sa att det är vad man gör, det vill säga ens gärningar, i detta livet som avgör om man kommer till himmelen eller inte. Ingen av dem sa att det har att göra med vad man tror på eller inte. Det finns olika inriktningar inom kristendom som säger olika saker om detta, men inom lutheransk kristendom är en viktig tanke att man kommer

¹⁴⁰ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/religionskunskap>, hämtat 2013-12-04.

till himmelen genom tro och inte gärningar.¹⁴¹ När elever ska föra “resonemang om likheter och skillnader inom och mellan några religioner och andra livsåskådningar” är detta en av sakerna som skiljer kristendom från exempelvis hinduism och buddhism där ett efterkommande liv direkt beror på ens handlingar i detta liv.¹⁴² Detta är en teologisk diskussion som kanske vanligtvis förs på en högre utbildningsnivå eller inom kristna sammanhang, men det leder ändå tankarna till att reflektera över den undervisning eleverna har fått i och utanför skolan.

Har denna uppsats någon relevans inom utbildningsvetenskapen? Förhoppningen är att den kan ge en inblick i hur elever i årskurs nio kan tänka kring sin undervisning i kristendom och att dessa tankar kan bidra till en positiv utveckling av ämnet religionskunskap. Eftersom flera elever, framför allt de troende, uttryckte att det saknades flera aspekter av kristendom och elever med tillhörighet inom andra religioner höll med om samma sak rörande deras tro bör det bli en tankeställare för lärare och andra personer som bestämmer vad undervisningen ska innehålla. Denna studie har som sagt inte ett tillräckligt stort underlag för att dra generella slutsatser för all undervisning i religionskunskap i Sverige och kanske inte ens på den skola den utfördes. Dock kan den visa på en synvinkel som vore intressant att göra fortsatta studier kring.

Ett av mina förslag på vidare forskning är att göra fler liknande men större undersökningar med elever från fler skolor och med fler livsåskådningar än kristendom. Det skulle underlätta och ge större trovärdighet för en eventuell förändring av innehållet i ämnet religionskunskap. Ett annat förslag är att se vad lärarutbildningen, som blivande religionskunskapslärare går, tar upp och lär ut när det gäller planering av lektioner och hur man som lärare ska ta hänsyn till elevers åsikter. Att genomföra en sådan studie och sedan se vilket resultat deras utbildning får för deras framtida undervisning vore intressant av flera anledningar. Dels att se om man kan öka trovärdigheten i den bild som religionskunskapen presenterar av de olika religionerna och dels om man genom det kan öka populariteten för ämnet, eftersom det idag är ett ämne som inte är så omtyckt.¹⁴³

Det är tänkvärt att eleverna själva föreslog att troende representanter från varje religion skulle få komma och undervisa dem om sin tro. Därför skulle en undersökning som innebar att man genomförde just detta förslag vara spännande att få ta del av. Genom att låta troende personer

¹⁴¹ http://www.ne.se/enkel/protestantism?i_whole_article=true, hämtat 2013-12-12.

¹⁴² <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/religionskunskap>, hämtat 2013-12-04.

¹⁴³ Hartman, 2009, s. 90.

komma och undervisa i sina religioner eller livsåskådningar skulle man kunna jämföra elevers förståelse för andra människors tankesätt med elever som inte fått ta del av en sådan undervisning. När Pema Dorjee, en buddistisk munk och lärare, besökte Sverige och fick ta del av en faktaruta som tog upp vad buddhismen, enligt en svensk journalist, handlar om blev han väldigt förvånad och sa “nej, nej man kan inte uttrycka det på det sättet!”¹⁴⁴. Om troende personer från de olika världsreligionerna och andra livsåskådningar skulle besöka svenska skolor och lyssna på den undervisning vi har om deras religioner skulle vi antagligen få delvis liknande reaktioner. “I dagens samhälle, som är präglad av mångfald, är kunskaper om religioner och andra livsåskådningar viktiga för att skapa ömsesidig förståelse mellan människor” och därför anser jag att det är av största vikt att elever får en bra och rättvis bild av religioner och andra livsåskådningar från skolans religionskunskapsundervisning.¹⁴⁵ Hur detta ska uppnås och genomföras på bästa sätt har jag inget svar på i nuläget. Jag hoppas att få ta del av framtida studier som kan bidra till en ökad kunskap och större förståelse för olika religioner och andra livsåskådningar samt hur man som blivande religionslärare och hur ens undervisning kan utvecklas på ett sätt som främjar elevers möte med olika kulturer, religioner och andra livsåskådningar.

¹⁴⁴ Härenstam, 2000, s. 11.

¹⁴⁵ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/religionskunskap>, hämtat 2013-12-04.

SAMMANFATTNING

I denna uppsats har det undersökts hur några elever ser på den bild av kristendom som presenteras i skolans religionskunskapsundervisning och hur väl den stämmer överens med deras erfarenheter av kristendom utanför skolan. Uppsatsens frågeställningar är:

- Hur beskriver eleverna kristendom och vad det innebär att vara kristen utifrån den bild de har fått utanför skolan, från troende vänner, konfirmationen eller sin egen kristna tro?
- Hur beskriver eleverna religionskunskapsundervisningens bild av kristendom?
- Hur upplever de eventuella skillnader mellan skolans undervisning och den bild de får av kristendom utanför skolan? Påverkar det skolans undervisnings trovärdighet och intresset för kristendom?

Undersökningen byggde på sex fokusgruppsintervjuer i två klasser årskurs nio på högstadieskola i Göteborgsområdet. Analysen och presentationen av elevernas svar och resonemang är uppdelad i fyra delar under frågorna:

1. Hur ser vardagslivet ut för en kristen, skiljer det sig från icke-kristna?
2. Varför är man kristen?
3. Vilka är de centrala delarna som tas upp i er kristendomsundervisning?
4. Stämmer undervisningen bra överens med verkligheten?

Dessa frågor är hämtade från den intervjuguide som användes under intervjuerna. Analysen utgår från tidigare forskning som behandlar ämnet religionskunskaps historia, elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet, begreppet sekularisering och diskursanalys.

Genom att börja med att låta eleverna prata om hur de tror att vardagslivet ser ut för en kristen och varför man är kristen får man en bra överblick hur de tänker och vilken kunskap de har om kristendom. Detta speglar dels vad de här lärt sig i skolan med framför allt deras intryck av kristna utanför religionskunskapsundervisningen. Det fanns en skillnad i hur de troende eleverna uttryckte sig jämfört med de elever som beskrev sig som icke-troende. Detta är inte så förvånande eftersom de troende eleverna, till skillnad från de icke-troende, kunde tala med ett inifrånperspektiv. De icke-troende eleverna fokuserade på de handlingar som var utmärkande för

kristna som exempelvis bibelläsning, att de går till kyrkan och bön för maten. Det var fler troende elever som framhöll utöver detta att det finns personliga behov av att tro på en Gud samt att detta är kopplat till bland annat trygghet. Gemensamt var dock att alla elever höll med om att det finns många olika sätt att vara kristen på och att det är svårt om inte omöjligt att ge en generell bild av vad det innebär att vara kristen.

Resultatet på de andra frågorna visade sig vara att majoriteten av eleverna var nöjda med sin undervisning trots att den till största del bara bestod av presentation av grundläggande fakta. De troende eleverna hade mer negativ kritik mot undervisningen och menade att den inte lyfte fram en rättvis bild av kristendom. Diskussionen ledde också in på en jämförelse med undervisningen i andra religioner och det väckte frågor och tankar om hur trovärdig deras undervisning i kristendom är. De intervjuade eleverna hade idéer på hur undervisningen kan förbättras och en idé var att låta en troende representant från varje religion berätta om sig egen tro.

Till sist ges fyra förslag på vidare forskning. Det första är att göra fler liknande studier med ett större urval för att se om man får liknande resultat och vad det i så fall skulle betyda för ämnet religionskunskap. Det andra förslaget är att undersöka vad lärarutbildningen lär ut till blivande religionskunskapslärare och se vad dessa studenter anser om sin undervisning. Detta för att se vad de säger om hur mycket man ska ta hänsyn till framtida elevers åsikter. Det tredje förslaget kommer från de intervjuade eleverna själva, nämligen att låta troende representanter få undervisa i sin religion och sedan jämföra med elever som inte fått en sådan undervisning. Det man skulle kunna undersöka är hur deras förståelse för andra religioner och människors sätt att tänka skiljer sig åt. Det sista förslaget är att bjuda in troende personer från varje religion och låta dem lyssna på vår undervisning för att se om de anser att vi lär ut rätt eller om undervisningen bör ändras på. Motiveringen till dessa förslag är att eftersom Sverige blir mer och mer mångkulturellt är det viktigt att elever får en rättvis bild och en större kunskap och förståelse för olika religioner och kulturer.

LITTERATUR OCH ANDRA KÄLLOR

BÖCKER

Andersson, Daniel & Sander, Åke (red.), *Det mångreligiösa Sverige: ett landskap i förändring*, 2:a uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Brömssen, Kerstin von, *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Diss. Göteborg: Univ., 2003, Göteborg, 2003.

Dysthe, Olga (red.), *Dialog, samspel och lärande*, Studentlitteratur, Lund, 2003.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.), *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012.

Geels, Antoon, Wikström, Owe, DeMarinis, Valerie, Hermanson, Jan & Junus, Petra, *Den religiösa människan: en introduktion till religionspsykologin*, 3., [uppdaterade och omarb.] utg., Natur & kultur, Stockholm, 2012.

Gilje, Nils & Grimen, Harald, *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Daidalos, Göteborg, 2004.

Härenstam, Kjell, *Kan du höra vindhästen?: religionsdidaktik - om konsten att välja kunskap*, Studentlitteratur, Lund, 2000.

Löfstedt, Malin (red.), *Religionsdidaktik: mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2011.

Peachter, Carrie F., *Educating the Other. Gender, Power and Schooling*. London: Falmer Press. 1998.

Schüllerqvist, Bengt, Schüllerqvist, Bengt & Osbeck, Christina, *Ämnesdidaktiska insikter och strategier: berättelser från gymnasielärare i samhällskunskap, geografi, historia och religionskunskap*, Karlstad University Press, Karlstad, 2009.

Selander, Sven-Åke, *Undervisa i religionskunskap*, Studentlitteratur, Lund, 1993.

Strömquist, Siv, *Uppsatshandboken: råd och regler för utformningen av examensarbeten och vetenskapliga uppsatser*, 5., [utök. och uppdaterade] uppl., Hallgren & Fallgren, Uppsala, 2010

Wellros, Seija, *Språk, kultur och social identitet*, Studentlitteratur, Lund, 1998.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000.

ARTIKLAR OCH HEMSIDOR

Alwall, Jonas, "Vart tog religionsfrihetens vägen?" i *Religion, skole og kulturel integration i Danmark og Sverige*, Andersen, Peter B., Dahlgren, Curt, Johannesson, Steffen & Otterbeck, Jonas (red.), 2006, København: Museum Tusulanums Forlag/Københavns universitet.

Dagens Nyheter, 2013, "Studie om tro och intelligens" i *Dagens Nyheter*, Publicerad 2013-08-12 23:09, <http://www.dn.se/nyheter/vetenskap/studie-om-tro-och-intelligens/>, hämtat 2013-11-29.

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, hämtat 2013-10-18.

Hartman, Sven, 2009, "Med eleven i blickfånget - en aspekt av läroplansutvecklingen" i *GEM-rapport 7*, <http://ojs.sub.su.se/ojs/index.php/gem/article/viewFile/5/4>, hämtat 2013-12-04.

Larsson, Rune, ”Religionsundervisningen i svensk skola – en historisk exposé” i *Religion, skole og kulturel integration i Danmark og Sverige*, Andersen, Peter B., Dahlgren, Curt, Johannesson, Steffen & Otterbeck, Jonas (red.), 2006, København: Museum Tusulanums Forlag/Københavns universitet.

Moulin, Dan, 2011, “Giving voice to ‘the silent minority’: the experience of religious students in secondary school religious education lessons” in *British Journal of Religious Education*, 33:3, s. 313-326. <http://dx.doi.org/10.1080/01416200.2011.595916>, publicerad 2011-07-21, hämtat 2013-12-05.

Nationalencyklopedin, sökord: protestantism

http://www.ne.se/enkel/protestantism?i_whole_article=true, hämtat 2013-12-12.

Skolverket, *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*, <http://www.skolverket.se/>, 2013-12-06.

Svenska kyrkan, 2012, *Döpta, konfirmerade, vigda och begravda enligt Svenska kyrkans ordning år 1970-2012*, <https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562>, hämtat 2013-11-24.

Wikipedia, sökord: Nietzsche

http://sv.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Nietzsche, hämtat 2013-11-26.

BILAGA – INTERVJUGUIDE

Information om inspelning och anonymitet.

Allra först ska alla elever fylla i en enkät (om sociala förhållanden och bakgrund).

- Vi ska prata om kristendom tillsammans. Det finns inga rätt eller fel och inte heller jag har lösningar eller några rätta svar på det vi ska prata om.
- Jag vill att ni börjar med att skriva ner det första ni tänker på när ni hör kristendom och vad kristendom är för er.
- Kan ni berätta vad har ni tänkt på?

1. Diskussion kring deras tankar, olika teman

Genom deras tankar försöka komma in på följande teman:

- Hur ser vardagslivet ut för en kristen, skiljer det sig från icke-kristna?
- Varför är man kristen?
- Vem är Gud?
- Syn på livet och döden.
- Kristna vänner, egen tro och erfarenheter
- Tankar kring globalt och nationellt, sekularisering (lades till 5/11 efter 2 grupper)

2. Undervisningen i kristendom och jämförelse

Om ni har undervisning i kristendom i religionskunskap, vad tar läraren upp då?

- Tycker ni det är viktiga/centrala saker?
- Stämmer undervisningen bra överens med verkligheten?
- Hur skulle undervisningen i skolan kunna göras bättre?
- Konfirmation (lades till 4/11 efter en grupp)
- Undervisningen i de andra religionerna, jämför (lades till 5/11 efter 2 grupper)

Hjälputtryck

- Kan du utveckla det....
 - Menar du att...
 - Kan du berätta om...
 - Kan ni ge exempel på...
 - Kan du beskriva en situation...
-
- Detta var mina frågor har ni något mer att tillägga?
 - Tack för att ni ställde upp!

Om de vill får de lämna in ”tankekartorna” så att det blir ytterligare underlag för mig.